

ШЫН

Ниигилел-политиктиг солун
1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 33
(17521)

2008 чылдың
АПРЕЛЬ 1,
вторник

Садар өртээ
4 рубль.

Парлалга конференциязы

БИЧЕ БИЗНЕС—ЧУРТТУҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ ЧАА МОДЕЛИН ТУРГУЗАРЫНЫҢ БЫРАЗЫ

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Шолбан Кара-оол бо чылдың март 27-де Тюмень областың улуг хоорайларының бирээзи Тобольскиге Россия Федерациязының Күрүне Чөвүлелиниң Президиумунуң хуралына кирип чораанының түңнелдеринге хамаарыштыр республиканың массалыг информация чепсектериниң журналистери-биле паралла конференциязын дүүн, март 31-де, эрттирген.

Тобольскиге бар чорааш, Красноярскиге доктаагаш, крайның губернаторунуң оралакчызы Сергей Сокол-биле ужурашкаш, Красноярскиге Тываның Хүннерин октябрьда, Тывага Красноярскиниң Хүннерин сентябрьда эрттирерин дугурушканын ол баштай дыңнаткан.

Тобольск — Россияның төгүлүг, чараш архитектуралыг, арыг-силиг, көрүштүг, биче болгаш ортумак бизнес сайзыраан хоорайларының бирээзи деп Чазак Даргазы демдеглээш, РФ-тин Күрүне Чөвүлелиниң Президиумунуң хуралын аңаа эрттиргени таварылга эвес деп чугаалаан. Хуралдың киржикчилери—губернаторлар хоорайның ийи бүдүрүлгезинге баргаш, ооң ажил-ижи-биле танышкаш, арга-дуржулгазын солушкан.

Күрүне Чөвүлелиниң Президиумунуң хуралына биче бизнести хөгжүдеринге административтиг моондактарны ажып эртери болгаш ооң сайзыралына идиг бээринче угландырган үндүрүг политиказының хемчеглериниң дугайында айтырылганы чугаалашкаш, бүгү талаалыг сайгарылганы кылганын ол чугаалаан.

РФ-тин соңгуткан Президентизи Дмитрий Медведев хуралга чүве чугаалааш, чуртта биче болгаш ортумак бизнес дүрген бурунгаар хөгжүвейн турарын, аңаа административтиг эвээш эвес моондактар шаптыктап келгенине доктааган. Биче болгаш ортумак бизнестиң ажил-чорудулгазын федералдыг 30 организация хынал турар. Оон аңгыда регионнарның, тус чер бот-башкарылга органнарның хыналда организациялары оларны база хынаар эргелиг. Янзы-бүрү хыналдалар биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдеринге кандыг-даа салдарны чедирбейн келгенин амыдырал көргүскен, харын-даа эки ажилдаарына моондактарны, шаптаразыннарны ужураштырып турар. Мону барымдаалап көргөш, федералдыг болгаш тус чер хыналдаларының санын кызырар салалды Д.Медведев киригеш, ону боттандыраары бурунгаар базым болур деп санаан.

Биче бизнес Россияның үлетпүрүн организастаарының чаа моделин тургузарына быра болурун, үлетпүрге, тудугга, чуртталга-коммунал ажил-агы-йына сайгарлыкчы чорукту хөгжүдеринге ооң улуг рольдуун ол айткан. Ол ышкаш биче бизнести социал адырга, бюджет ачы-дузазынга, кадык камгалалына, өөрөдиге, социал хандырылгага ажда-

ры чугула болу бергенин болгаш өске-даа биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдеринче угланган саналдарын соңгуткан Президент киригенин Шолбан Валерьевич чугаалаан.

Шолбан Кара-оол хуралга сөс алгаш, Тывада чүгле ажилдап турар биче болгаш ортумак бүдүрүлгелерни деткири бергедеп турар эвес, оларның ажилдаарына бөдүүн таарымчалыг байдалдарны тургузарына административтиг моондактар эвээш эвезин, электри энергиязы чедишпезинден биче бизнести хөгжүдеринге шаптыктап турарын чугаалаанын журналистерге дыңнаткан. Сайгарлыкчыларга шаптыктап турар моондактарның чижектеринге ол доктааган. Бизнес ажыдып алыр күзелдиг кижилер бир ай дургузунда 20 ажыг документилерин долдуруп, чыып келир, лицензия-чөпшээрел алырда база-ла документилер херек, эвээш эвес акша-көпеекти төлээр болгаш өске-даа моондактар бар.

Дмитрий Медведевке Шолбан Кара-оол ужуражы бээр, ооң саналын Дмитрий Анатольевич чүлдүгүнүп деткип турарын чугаалаан.

Сайгарлыкчыларга үндүрүг оонаарының айтырыын кончуг оварымчалыг көөрүн хуралга чугаалашкан. Үндүрүг сайгарлыкчыга когарал чедирер эвес, ооң ажил-чорудулгазын хөгжүдеринче угланган турар ужуруг дээрзин Чазак Даргазы айтыкш, мону боттандыраарда чүнү кылза чогуурун чугаалаан.

Биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдери дээр, Россияның социал экономиказын хөгжүдеринин, чурттагы чоннуң амыдыралын экижидеринин айтырылганын дүрген шийтирилээр болуп турар. Ындыг болганда, бо ажилче чонну калбаа-биле хаара тудар сорулганы Президиум хуралына салган. Дмитрий Медведев бо ажыктыг ажилче Россияның чурттагы чонунуң 60-70 хууун хаара тудар саналды кириген, ол деткимчени алган. Тывада 744 биче бүдүрүлгө бүртүктүнген, ында 4,6 муң кижилер хаара туттунган. Бо болза Тываның ажилдап шыдаар чурттагы чонунуң 21 хууу болуп турар. 100 муң чурттагыча оонаштыр алыр болза, Тывада 250 бүдүрүлгө, Россияда — 730, Европада — 3 муң бүдүрүлгө бар. Күрүне Чөвүлелиниң Президиумунуң шийтирилерин күседири-биле Тывага чүнү боттандыраар деп турарына Шолбан Кара-оол доктааган. Май 26-да Сайгарлыкчылар хунун демдеглээр, оларның съездизин эрттирер, сайгарлыкчылар эвилелин тургузар, бизнес-инкубаторну ажыдар. Тыва Республиканың яамы бүрүзү биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдөр талазы-биле чүнү кылырын тодарадыр, ону канчаар боттандырып турарын Чазак хуралдарына сайыттар ээлчег езугаар ай санында илеткээрин шийтирилээр. Барыын-Хемчик азы Улуг-Хем кожуунунга ТР-ниң Чазааның үнүшкүнүг хөй кижилер киригеш хуралын эрттирер, аңаа биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдеринге хамаарышкан чугула айтырыгны сайгарып чугаалажырын болгаш өске-даа ажилдарны кылырын Чазак планнап турар.

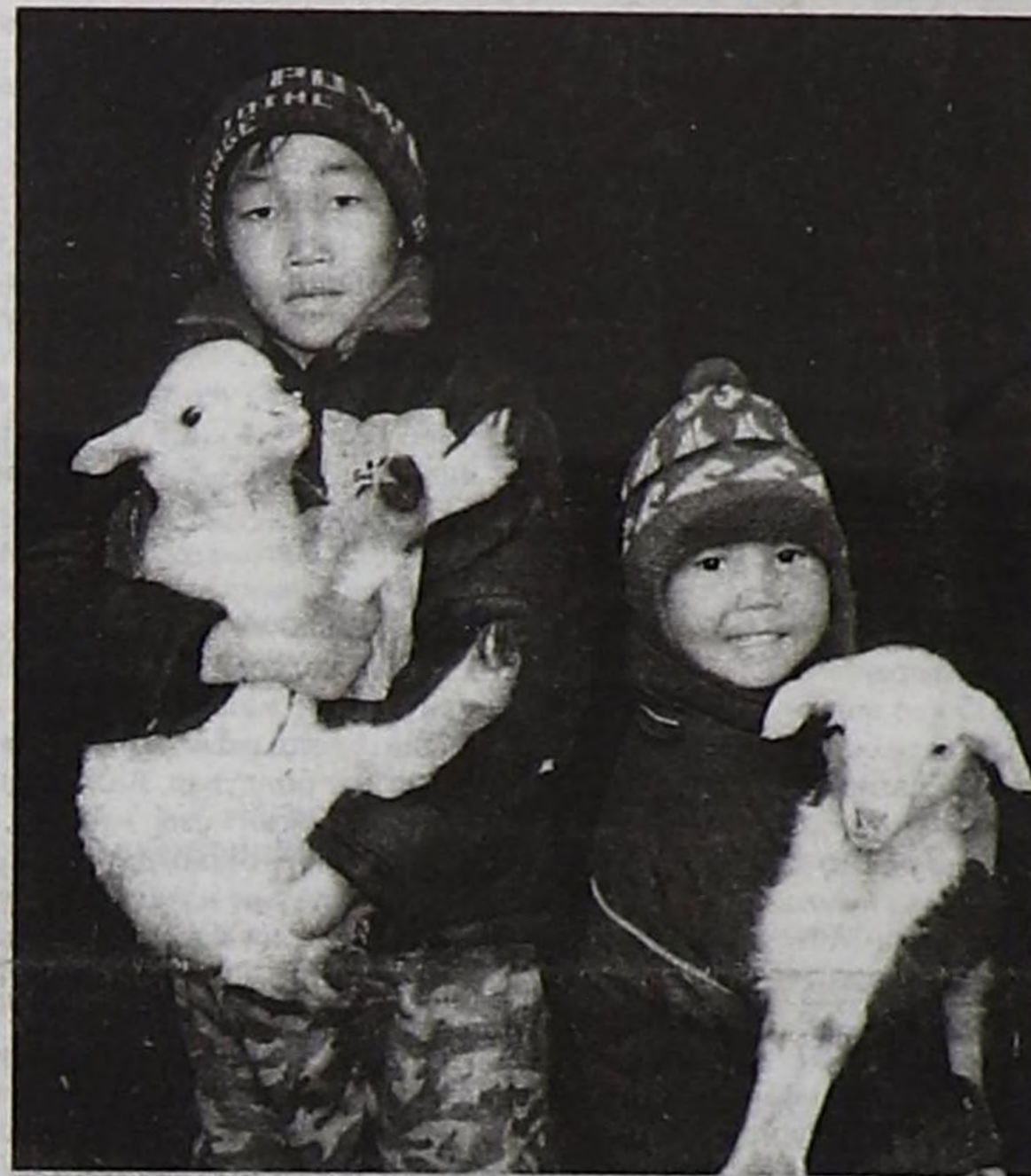
Чазак Даргазындан хөй санныг айтырылганы журналистер салган. Бизнес-инкубатор деп чул ол, кандыг ажилдарны харыылаар организация болурун сонуургап айттырган. Бо дээр, биче бүдүрүлгелериниң ажил-чорудулгазына ажыктыг болдурун, инновацияларны, эртем-техникада чаа чүүлдерни ажыглаарына таарымчалыг байдалдарны тургузарына дузалаар, оларның хереглелдеринге чигеткен өртектиг азы халас ачы-дуза чедирер ажыктыг тускайыткан организация болуп турар деп харыыны алган. Оон өске-даа айтырылгала Чазак Даргазы билдингир харыыларны берген.

Шолбан Валерьевич паралла конференциязының түңнелинде биче болгаш ортумак бизнести хөгжүдеринин, ооң сайзыраарына идиг бээр үндүрүг политиказының дугайында айтырылганы, Тыва Республиканың Чазааның бо талазы-биле моон соңгаар чорудар ажил-чорудулгазын массалыг информация чепсектеринге калбаа-биле доктаамал чырыдары журналистерниң бир кол сорулгазы болурун айткан. Чүге дээр, Россияның, регионнуң бурунгаар хөгжүлдези, чоннуң амыдыралын экижидери-биле ол сырый холбаалыг чугула айтырыг болуп турар.

Таан-оол ХЕРТЕК.
Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

Көдээниң хөөннери

МААДЫРНЫҢ КЫШТААНДА

Кырган-ачазының уйнуктары — келир чениң малчыннары.

Эрткен вектиң 70 чылдарының эгезинде, ССРЭ деп күрүне турар шагда, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры деп дээди атты ажыл-ишке бедик көргүзүлгелери дээш, ынчан Тыва АССР-ниң баштыңы турган Салчак Тока дарга Василий Оюнович Янчатка тыпсып, ооң холун улуг хүндүткел-биле тутпушаан, аңаа байыр чедирип, орден-хавыяа долган хөрээнге Маадырның Алдын беш-адыр орденин база кадап берген. Ол үелерде Василий Оюнович Кызыл районунуң тараалаң Кур-Чер суурунуң «Тиилелге» совхозунуң комбайнерлар хову бригадаларын бирээзин удуртуп, бригадирлеп тургаш, мындыг атты чедип алганын улгады берген хоочуннар билер боор.

Үениң маңы чаңгыс черге турар эвес, кажан чурттуң-даа, нийтилелдин-даа нийти тургузуу болгаш байдалы өскерлип, күчүлүг Совет Эвилели буступ буурааш, дүжүп каарга, аай-бажы билдинмес, хоозуралдыг берге үелер «Тиилелге» совхозту база оюп эртпээн. Ынчан көдээниң дыка хөй колхоз, совхозтарының ажил-ижи соксап, ажилчыннары тоо-быдаргай тарады кылаштажып чоргулай барган. Биези

үеде амыдырал-чуртталгазы ужуруткалыг, шыырак төлевирлиг ажилдыг турган дыка хөй ажилчыннар куруг черге арткаш, яды-түреңги байдалга келген. Та чеже кижилер бергелерге алзыпкаш, шыдажып эртпейн барган, ол дугайында кым-даа ону чизелеп санаваан. А каш чамдызы акша-көпеезги хөй турган шалыпкын ажылын чоктап, кылыр, бүдүрер чүү-даа чок деп олур-

(Уланчызы 2-ги арында).

Кызыл хоорайның Төлээлекчилер хуралының депутаттарының кандидаттарына ДЫҢНАДЫГ

«Шын» солуннуң редакциязы Кызыл хоорайның Төлээлекчилер хуралының депутаттарының үшкү чыыжының хуусаа бетинде соңгулдаларына бүртүктүккен кандидаттарга суртаал материалдары парладырына төлевирлиг солун шөлүн бээрин дыңнадып тур. Солун шөлүнүң бир дөрбелчин сантимериниң төлевири 20 рубль болур.

«Шын» солунга төлевирлиг суртаал материалдары парладыр күзелдиг бүртүктүккен кандидаттар суртаал ажылы чорударының хуусаа эгелээр, солуннуң 2-18-10 болгаш 2-17-91 телефоннарынче долгааш, бистиң-биле дугуржуп алырын дилеп тур бис.

«Шын» солуннуң редакциязы.

МААДЫРНЫҢ КЫШТААНДА

(Тончцз. Эгези 1-ги арында).

Василий болгаш Кара-кыс Янчаттар уйнуктары-биле.

байн, ажыл-ишке чаңчыккан турасоруу-биле, чударуун чудук алдынче суп алган чытпайн, чаа амыдыралдың кадыг-берге чурумунга аайлажып, бергелерден үнер оруунуң уг-шин тып алган кижилер үениң негелделеринге бодун эде-хере тырттынып алгаш, боттускайланьп, хууда ажыл-агыйын тургузуп, төлөптүг амыдыралын тудуп эгелзэн. Оларның санынга Василий Янчат маадыр база хамааржыр – ол 90 чылдарда хуу арат ажыл-агыйлыг апарып, бодунуң малын ажы-төлү-биле эмигелжип, азырап эгелзэн.

75 хар ашкан хоочун тараажы ам бо үеде бодунуң өөнүн ишти Кара-кыс Давааевна-биле кады малчыннап чоруурлар. Кур-Чер суур болгаш Чедер хөлдүн ортузунда турумчаан кыштаанда элзэн үр үе дургузунда чурттап, амыдырап, 50-60 баш бода, 200-300 ажыг баш шээр малын азырап, дүн-хүн дивейн, уйгу-чыдын чокка карак кызыл ажылдап чоруурлар.

Кур-Чер суурга сургакчылап чорааш, Кызылче дедир чанып бар чыда, хоочунувус кайы хире чурттап ор ирги дээн бодал-биле, оон кыштаанче углай ээптис. Суурнуң чурттакчылары чүгле Янчат-

тарның аалынче орукту далбылап, тыртып каан, а арткан малчыннар-биле улуг хар эригиче чедир орукчирик чок, аргыжылга үзүлген деп чугаалаарга, бис сураглыг Куш-ажыл Маадырның амыдырап-чурттап олурар кыштаан сонугааны-даа ол.

Дөңгелчик черде үш чер-бажың, херим иштинде машина-техниканың чиигин-даа, чүк сөөртүрүн-даа чыскаай тургузуп каан, долгандыр элзэн улуг кажаалар, оларның чанында сиген сарааттап каан кажаа чанынче чоокшулап кээривиске, аалдың алды ыды редакцияның машиназын эрттир-безин оралдажып, орук дуглап, ээрип шаг болдулар. Аал артында комбайн, сиген кезер машина, тараа чажар кожар-дериг, дырбааш, андазын дээш, янзы-бүрү херекселдерни адыргаш, белеткеп каан. Кыштагның ээзи Василий Оюнович Янчат боду биске уткуштур үнүп келди. Амыр-мендисти солчуп, ужур-чөвүн тайылбырлаары-виска, бажыңынче чалады. Сүттүг шайын аартавышаан, соктаан тыва далганны саржаг-биле холуй былгап, чивишаан, чугалажып олур бис.

Хар эрип, улуг малгаш-балар

кадып, кургай бээрге, хову ажылдарын эгелзэринге шупту дериг-херексел, трактор-машинаның белини Василий Оюнович маадылап, бо дораан кожуп, ажылдап болурун чугаалады. Бо чылын ботка болгаш малга херек тарааны, арбай-суланы тарыырын малчын планнап турар. Эрткен чылын тараа тарып каан шөлдерге шагдааларның чыдыг-чашпан өрттөткен шөлдөринден от-көс дамчып, бадып келген өрттүн чалбыыжы тараа-быдааны чүү-даа чок хуюктап каапканын ол хомудап чугаалады.

Мал-даа бо соок кышты хүрменди ажып эрткен. Хой, өшкү оолдаашкыны колдуу дооступ, инектер чаа төрүп эгелзэнин ол биске сонугадып, чугаалады.

Кажаа иштинде анай-хураганнар бажын ажыр. Азарганчыг чаш анайлар бисти көрүп кааш, бичии уруглар ышкаш маалап-мээлеп, бут аразынга ораажып, “Мени ап ал!” дээн ышкаш, чассып, чырык, чылыг хүн херелдеринче уткуштур ажык хаалгадан үне чүткүүрге, чаптанчыгларын чүү дээр ону!

Кажаалар иштинин байдалы курга, дээвириде агаар үнер-кирер үдүндөн часкы хүннүн херелдеринден кажаа ишти чырык, чырыгы күштүг сайгылгаан-на! Кажааның ол-бо азыгларында бызааларны херимнээш, аңгылай суп каан. “Эрткен чылын 30 шаа инек төрзэн, ам бо чылын оон шору хөй боор” — деп, хоочун чугаалады.

Бергедежип турар айтырыгларның эң колу – суг-биле хандырылгас. Малдың ижер суунга-ла бергедежип турар аал болду. Чер адаанче ханы кудуктан үттеп берзе, байдал чүгээртээр. Суур, кожуун чагыргазына бо дилег-биле назылап, кырый берген малчын чеже-даа катап четкен. Ылаңгыя сонгулдалар бетинде олар “Ийе, Василий Оюнович, казып, өрүмнөп бээр бис, чүгле бисти сонгул көр” дээрлери-даа бар, аазаашкыннар он чыл дургузунда аас кырында чугаа бооп, артпышаан. Кырган малчын кудукту 30 хире метр хандыр өрүмнөп берзе-ле, артаканын боду кылып алырын чугаалап олурду.

Малчынны дүвүредип турар ийги айтырыг – бөрүлөргө көвү-

дээни. Чедер ховузунда бо чылын оларның саны бажын ашкан. Шаанда бөрүлөр кижиден коргар боор чораанын, ам бо шагда оларның малче, херек баксыраза – кижиге-даа халдап болур апарганын Василий Оюнович улуг дүвүрел-биле элдепсинип чугаалады. Олар кижиден-даа коргуп, хойбас, аал чанында маңажып турарлар, дүне боорга, долгандыр улчуп, кажаа-хорааже, аал-коданче дывыржып тура хонар. Идегелдиг ыттар-ла оларны эрттирбейн турарлары ол.

Мал чеми четчир, харын-даа артып каар кылдыр олар белеткеп алган. Дус-биле хандырылганы

кы дыштанылга үезинде кырган-ачазына дузалашпышаан, хостуг үезинде спутник дамчыштыр телевизорну көрүп, амгы үениң шырак дээн компьютеринге кады ойнап олурарын бо кижиге көргөш, кайгап ханмас. Шынап-ла, Янчаттарның кыштаан бо шагның бурунгаар хөгжүлдиг кыштаа деп болур.

Василий Оюнович болгаш Кара-кыс Давааевна 6 ажы-төлдүг, 3-3 кыстыг, оолдарлыг. Олар шаг-ла боттары ажы-төлдөринин ажы-төлүн азыражып олурарлар, оларын кырган адазының аалынче дыштанылга үезинде эккеп каар чаңыг, малчын амыдыралга ола-

«Сайзыралдыг чеден чыда калбайн, компьютерлээр бис бе?»

сонугап айтырамын, Василий Оюнович Чедер ховузунуң ойт-сигени кужурлуг, мал дусту шоолуг-даа чиксесек боорун дыңнатты.

Ийи буттук “кокайлар” дугайты айтырамын, оор-сук оожургаан диди. Оон мурнунда үеде деңнээр-ге, байдал чүгээртээр. Ам бо шагда сайзыралдыг үениң чедишкени – соттук адыш телефону-биле кымның-биле-даа, кажан-даа харыл-жакыптар апарган амыр чүүл. Херек апарза, ажы-төлүн-даа, шагдааларны-даа, өрт албанын-даа, дүрген эмчи дузасын-даа кыйгырыптар болгай.

Хоочун малчынның өг-бүлөзи үе-шаг-биле кады сайзыралдан чыда калбайн чоруурун кижиге көргөш, оон-биле катай деңге өөрүвес арга чок. Школачы уйнуктары час-

рын өөредип, өгбелеринге ажык-дузанын көргүзүп, ажылгыр болгаш кежээ кылдыр кижизидип чоруурлар.

Василий Оюнович бодунуң Маадыр адынга төлөптин көргүзүп, назы хары улгады берзе-даа, дыштанып олурбайн, чымыштыг ажыл-херзэн уламчылавышаан. Ынчангаш бис аңаа болгаш оон өг-бүлөзине мал-биле холбашкан амыдыралынга, амыр-тайбынны, боттарына-даа, оларның азырап турар мал-маганынга-даа тодуг-догаа, аарыг-аржык чок болурун күзеп каар-дыр бис.

Карим МОНГУШ.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруктары.

Элээди чемпионнар хевээр арткан

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

«Согуз барды, камгаланыңар-ла!»

Хол бөмбүүнүн спортунга республиканың чону ынак деп чүвени март 26-30 хүннеринде Кызылдың «Сүбей» болгаш «Херел» спортзалдарга эрткен маргылдаа бадыйтаан. Оюннар өзүп олурар салгалдың – 1990-1992 чылдарда төртүтүнген элээди уруглар болгаш оолдар аразынга эртсе-даа, көрүкчүлөр кайы-даа хүннерде дөмей-ле арбын болган. Шынап-ла, мындыг оюннарда даартагы шырак ойнакчылар үнер болгай.

Мурнунда чылдарда бо маргылдааны ТР-нің Чазаның Даргазының шаңналы – бирги чер дээш эрттирип турган болза, бо чылдан эгелзэш, «республиканың бирги чери дээш» деп эде организаастаан. Эрге-байдалдың өскерилгени-биле маргылдааның оюннарының чидии бичии-даа кошкаваан. Ылаңгыя март 30-де, түннел оюннар үезинде, «Херел» спортзал көрүкчүлөр болгаш аарыкчылар-биле шыгырт долу болган. Оларны 100 рубль өртектиг билет-даа, эптиг олурар олуттарның чедишпези-даа доктаатпаан.

Чогум маргылдаага элээди уругларның 19, элээди оолдарның база-ла ол хире командалары киришкен. Барык бүгү кожууннар, чүгле Тере-Хөлдөн аңгыда, ойнакчыларны чоруткан.

— Бо маргылдааларны мурнунда чылдарда-ла эрттирип турган болгаш, чамдык командаларда өзүлде бар-дыр. Ылаңгыя түннел оюннарже кирген командаларның ойнакчылары маргылдаа үезинде солун аргаларны ажыглап турар-дыр. Ынчалза-даа кошкак командалар база бар. Чижээ, Чаа-Хөлдүн, Эрзинин, Тес-Хемнің командалары шоолуг эвес оюннарны көргүскен. Тожу кожуун бо чылын чаа составтарны эккелген болгаш, уттуруп турду.

Март 30-нүн хүнү. Түннел оюннар. Элээди уруглар аразында Бии-Хем биле Бай-Тайга кожууннарның кыстары үшкү чер дээш ойнааннар. Бо удаа Бии-Хемнің уруглары удурланыкчыларын 3:0 санга чииги-биле удуп алган.

Үшкү чер дээш оолдар аразында оюнга Сүт-Хөл ко-

жуун биле «Кызыл-1» команда ужурашкан. Сүт-Хөлдүн оолдары оюн үезинде боттарының удурланыкчыларын-дан бичии чолдак кылдыр көстүр болза-даа, канчаар-даа аажок 5 партиялыг чидиг демиселдин түннелинде, кызылчыларны 3:2 санга удуп алып аргалыг болганнар.

Бирги чер дээш оюннар канчаар-даа аажок чидиг демиселге эрткен. Кайы-даа командаларның аарыкчылары боттарының эштери дээш дыка-ла аарып, харын-даа зал долдур алгыржып турганнар. Баштай уруглар ойнаан. Республиканың 2 дакпыр чемпиону Барыын-Хемчик кожуунуң команданын бо чылгы удурланыкчызы мурнунда чылдарда бо маргылдаага шаңналдыг черлерни ап турган Каа-Хем кожуунуң командасы болган. Маңаа онзалал демдегеп каар чүве чүл дээрге, Каа-Хемнің уруглары баштайгы оюннар үезинде барыын-хемчикчилерни уткан чүве-дир. Түннел оюнче бо ийи команданың кайызы-даа чаңгыс бөлүктөн үнген.

Уруглар командаларының аразында чемпион ат дээш оюнну бо удаа Барыын-Хемчиктин командасы 3:0 санга удуп алгаш, бирги черни төлөптий-биле алган. Олар ам республиканың үш дакпыр чемпиону аттыг.

Оолдар аразында Чөөн-Хемчиктин командасы бирги черни чаалап алган. Олар үш партия ойнааш, удурланыкчызы – Кызыл кожуунуң шырак командасын «кургаг» санга тилеп ап шыдаан. Шак ынчалдыр Чөөн-Хемчиктин командасы ийи чыл улаштыр чемпион адын бодунга кадагалап арттырган.

Маргылдааның чемпион командаларының кежигүн бүрүзүнге 500 америк долларларны, алдын медальдарны, дипломнарны болгаш өртектиг белектерни тывыскаан. Ийги-үшкү черлерни элзэн командаларның ойнакчыларын медальдар, дипломнар болгаш өртектиг белектер-биле ТР-нің Куш-культура болгаш спорт агентилели шаңнаан.

Республиканың бирги чери дээш элээди уруглар, оолдар аразында эрткен бо маргылдааның эң эки ойнакчыларындан Тываның чыынды командасын тургускан. Олар Сибирь федералдыг округтун бирги чери дээш Красноярск хоорайга апрель айда эртер оюннарга республиканың адын камгалап киржирлер.

Юрий КӨК-ООЛ.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫ

Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге эксперт Чөвүлелин тургузарының дугайында

1997 чылдың сентябрь 26-да «Чүдүүр-чүдүзениң хостуунун дугайында болгаш шажынчы каттыжышкыннарның дугайында» №125-ФХ Федералдык хоойлуну күүседир-биле, доктаадырм болза:

1. Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге эксперт Чөвүлелин тургузар.

2. Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге эксперт Чөвүлелин составын бадылаар (№1 капсырылган).

3. Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге

эксперт Чөвүлелин дугайында Дүрүмү бадылаар (№2 капсырылган).

4. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2002 чылдың декабрь 5-те «Шажын шинчилелиниң хыналдазын чорудар чурумунун дугайында база Тыва Республиканың Чазаның Даргазының чанында эксперт Чөвүлелин составының дугайында» №202 Чарлыын күш чок деп санаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2008 чылдың март 24
№28.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2008 чылдың март 24-те №28 Чарлы-биле бадылаан капсырылган №1

Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге эксперт Чөвүлелин

СОСТАВЫ

К.Д.Биче-оол - Тыва Республиканың Чазаның Даргазының чөвүлөкчизи, Чөвүлелдин даргазы;

А.С.Донгак - филология эртемнеринин кандидаты, Тываның гуманитарлыг шинчилелдер институтунун литература секторунун улуг эртем ажылдакчызы, Чөвүлелдин даргазының оралакчызы, (дугуржулга-биле);

Ч.О.Адыгбай - философия эртемнеринин кандидаты, Новосибирск хоорайда РЭА-ның Сибирьде салбырының археология болгаш этнография институтунун эртем ажылдакчызы, (дугуржулга-биле);

Т.Б.Будегечиева - философия эртемнеринин кандидаты, Тываның күрүне университетинин философия кафедрасының доцентизи,

(дугуржулга-биле);

С.Ч.Донгак - Тываның гуманитарлыг шинчилелдер институтунун эртем ажылдакчызы, (дугуржулга-биле);

М.Б.Кенин-Лопсан - 60 Маадыр аттыг национал музейинин эртем ажылдакчызы, төөгүлөр эртемнеринин доктору, шажын шинчилекчизи, (дугуржулга-биле);

Б.А.Мышляев - төөгүлөр эртемнеринин кандидаты, Тыва Республиканың Чазаның Даргазының дузалакчызы;

О.М.Хомушкун - Тываның күрүне университетинин эртем талазы-биле проректору, философия эртемнеринин доктору, шажын шинчилекчизи, (дугуржулга-биле).

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2008 чылдың март 24-те №28 Чарлы-биле бадылаан капсырылган №1

Тыва Республикага күрүнениң шажын шинчилелиниң хыналдазын эрттиреринге эксперт Чөвүлелин дугайында

ДҮРҮМ

1.1. Тыва Республиканың эксперт Чөвүлелин (моон ыңай - Чөвүлел дээн) болза, Феде-

ралдык бүрүткел албанының Тыва Республика талазы-биле Эргелелиниң негелдези-биле

шажын организациязын бүрүткээрде шажын шинчилелин эрттиреринге тургузар.

1.2. Чөвүлел бодунун ажил-чорудугазына Россия Федерациязының Конституциязын, Тыва Республиканың Конституциязын, Россия Федерациязының хоойлужудулгазын, Тыва Республиканың хоойлужудулгазын, күрүнениң шажын шинчилелин эрттиреринин Чурумун болгаш бо Дүрүмнү удуртулга болдулар.

1.3. Чөвүлелдин составын күрүне эрге-чагырга органның төлээлеринден, шажын шинчилээр эртемденнерден, күрүне-шажын адырында специалистерден тургузар база ону Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Чарлы-биле бадылаар.

1.4. Чөвүлелдин ажилына консультантылар кылдыр шажын шинчилегизинин адырында специалистерни, база ол ышкаш шажын организацияларының төлээлерин кириштирип болур.

2. Чөвүлелдин кылып чорудар ажилдары:

2.1. Чөвүлелдин кол-кол кылып чорудар ажилдары:

- шажынчы организацияны киирген тургузукчу документтеринге, оон шажын өөредилгезинин үндэзлеринин дугайында медээлерге болгаш оон чогууру-биле чорудуп турар ажилына үндэзилеп, организацияны шажынчы шынарын тодарадыр;

- шажынчы организацияны шажын өөредилгезинин үндэзинеринде болгаш өске-даа документтеринде киирген медээлеринин шыныын хынаар болгаш үнелээр;

- эксперттеринин үнелели хереглеттинип турар шажын организациязын бүрүткээрин боттандырып турар үеде тыптып келген өске-даа айтырыгларны сайгарып көөр.

3. Чөвүлелдин ажилының регламентизи

3.1. Хыналданы эрттиреринин дугайында негелдени бүрүткөп турар орган күрүне бүрүткел шажын организациязын кииреринге көрдүнген документтеринин хоолгаларын капсыргаш, Чөвүлелче чорудар. Бүрүткөп турар орган бодунун негелдезинге хыналданы эрттиреринин эргежок чугулазын барымдаалаар, база ол ышкаш эксперт үнелели негеттинип турар айтырыгларны тодарадыр ужурулг.

Негелдени киирген хүнү болза, оон эксперт Чөвүлелинге херек кырында кирген хүнү болур.

3.2. Хыналданы бүрүткээр органның негелдезин эксперт Чөвүлелинге киирген хүнүнден эгелеп, 3 ай дургузунда эрттирер.

3.3. Чөвүлел оон эргелелинде турар айтырыглар талазы-биле экспертизаны эрттиреринге эргежок чугула информацияны күүсекчи эрге-чагырга органның болгаш шажын организациялардан негээр болгаш алыр эргелиг.

3.4. Эксперт түннелдерин Чөвүлелдин даргазының болгаш оон оралакчызының даалгазы-биле Чөвүлелдин кижигүннери белеткээр болгаш Чөвүлелге сайгарып чугаалажырынга үндүрер.

3.5. Бүрүткээр органның тодаргай шажын организациязына хамаарышкан негелдезин, Чөвүлелдин хуралынче баш удур чалаан оон бүрүн эргелиг төлээзи турда, ынчан сайгарып көөр. Шажын организациязының төлээзи Чөвүлелдин хуралына келбээн таварылгада, эксперт түннелин ол чокта хүлээп болур.

3.6. Киирген документтеринин чоруткан хыналдазының түннелдери-биле Чөвүлел болза, организацияны шажынчы деп көрүп болурунга (болбазына) база оон шажын өөредилгезинин үндэзинеринге болгаш оон чогууру-биле чорудуп турар ажилына хамаарышкан медээлеринин шыныына хамаарыштыр барымдаалаан түннелдеринге эксперт түннелин хүлээп алыр.

3.7. Бир эвес Чөвүлелдин кижигүннеринин хөй кезин чүүлдүг деп көргөн болза, эксперт түннелин хүлээп алган деп санаар. Эксперт түннелинге Чөвүлелдин даргазы азы ол чокта оон оралакчызы адын салыр болгаш хыналданы чорудуп турар үеде ажылгап турган материалдарның хоолгаларын болгаш Чөвүлелдин чогуур хуралының протоколун капсыргаш, бижимел хевирге бүрүткээр органче чорудар.

3.8. Чөвүлелдин ажилының чурумун оон даргазы тодарадыр, Чөвүлелдин хуралын эргежок хереглэзини-биле чорудар болгаш бир эвес аңаа оон кижигүннеринин чартындан эвээш эвес кезин турда, ону күштүг деп санаар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ АЙТЫШКЫНЫ

Тыва Республиканың девискээринге чаагайжыдылга болгаш санитарлыг аштап-арыглаашкынны чорудар талазы-биле суботниктерни эрттиреринин дугайында

2008 чылдың март 24 № 78-р Кызыл хоорай

1.Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның ведомствога хамааржыр организациялары Тыва Республиканың девискээринге чаагайжыдылга болгаш санитарлыг аштап-арыглаашкынны чорудар талазы-биле суботниктерни 2008 чылдың апрель 4, 11, 18, 25-те эрттирерин организациястаар.

2.Тыва Республиканың девискээринге суботниктер эрттирерин организациястаар талазы-биле кирип турар ажилчын бөлүктүн составын бадылаар.

3. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуларының удуртукчуларына тус черлерин

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың март 24-те № 78-р айтышкыны-биле бадылаан

Тыва Республиканың чурттакчылыг черлеринин девискээрлеринге

чаагайжыдылга болгаш санитарлыг аштап-арыглаашкын талазы-биле суботниктерни эрттирерин организациястаар ажилчын бөлүктүн СОСТАВЫ

М.В. Шмаков—Тыва Республиканың тудуг, чуртталга болгаш коммунал ажил-агый сайыдының оралакчызы;

С.И. Решетников—Тыва Республиканың Чуртталга коммунал ажил-агый талазы-биле агентилелдин директорунун хүлээлгезин күүсөдүп турар;

А.Г. Бакуров—Тыва Республиканың бойдус курлавырлары болгаш экология сайыдының оралакчызы;

А.Д. Болат-оол—«Бистиң бажынывыс» МУБ-тун директору (чөпшээрешкени-биле);

Е.Я. Годяева—Кызыл хоорайның мэриязының транспорт, харылзаа болгаш чуртталга-коммунал ажил-агый реформазының эргелелиниң начальниги;

И.Ю. Грейсеров—Тыва Республиканың орук-транспорт комплекзинин болгаш харылзаа сайыдының оралакчызы;

Н.Х. Куулар—Тыва Республиканың Чазак Аппарадының девискээр хөгжүлдээзинин болгаш тус чер бот-башкарылга органның-биле кады ажилдажылга эргелелиниң начальниги;

М.М. Манын-оол—«Бытмашсервис» МУБ-тун директору (чөпшээрешкени-биле);

Л.М. Ооржак—Хереглечилерин эргелерин камгалаар адырда хайгаарал талазы-биле Федералдыг эргелелдин Тыва Республиканың талазы-биле удуртукчузу (чөпшээрешкени-биле);

В.Н. Сериков—Кызыл хоорай мэринин бирги оралакчызы;

В.Т. Хунданов—Тыва Республиканың Чазак Аппарадының комплектиг социал-экономика-тиг хөгжүлдэ эргелелиниң начальниги;

В.С. Чаж-оол—Тыва Республиканың Чурттакчы чонну ажилга хаара тудар күрүне албанының агентилелиниң директору.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЛАРЫ

«Тыва Республиканың судьяларының квалификация коллегиясында хөй-ниити төлээлеринин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 1-ги чүүлүгө өскерилге кииреринин дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2008 чылдың январь 23-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың март 5-те чүлдүг деп көргөн

1 чүүл

2002 чылдың декабрь 6-да №79 УХ-1 «Тыва Республиканың судьяларының квалификация коллегиясында хөй-ниити төлээлеринин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун («Тувинская правда», 2002 чылдың декабрь 12-де; 2005 чылдың апрель 14-те) 1-ги чүүлүнүн 1-ги пунктузунга ону дараазында редакция-биле бижи, өскерилгени кириер:

«1. Тыва Республиканың судьяларының квалификация коллегиясында хөй-ниити төлээлери Тыва Республиканың судьяларының квалификация коллегиязының кижигүннери болур. «Россия Федерациясында судьялар

каттыжылгазының органның дугайында» Федералдык хоойлуда тодараттыгган төлээлекчилер нормазына дүүштүр Тыва Республиканың судьяларының квалификация коллегиязының составынче хөй-ниитинин чеди төлээзи кирер.»

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№596 УХ-11
2008 чылдың март 19.

«Тыва Республикага бюджет чорудулгазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кииреринин дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2008 чылдың январь 23-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың март 5-те чүлдүг деп көргөн

1 чүүл

2005 чылдың ноябрь 20-де №1127 УХ-1 «Тыва Республикага бюджет чорудулгазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2005 чылдың ноябрь 22-де; 2007 чылдың июль 31-де; «Шын», 2005 чылдың ноябрь 23-те; 2006 чылдың июнь 8-те; 2007 чылдың август 9-та) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги чүүлде «муниципалдыг тургузулар-

ның бюджеттери» деп сөстөрнү ал кааптар;

2) 3-кү чүүлү дараазында редакция-биле бижиер:

«3 чүүл. Бюджет чорудулгазы

Бюджет чорудулгазы - Тыва Республиканың күрүне эрге-чагыргазының органның болгаш бюджет чорудулгазының өске-даа киржикчилеринин бюджеттеринин төлөвилелдерин тургузарының болгаш көөрүнүн, бюджеттерни бадылаарының болгаш күүседиринин, оларның

күүселдезинин контролюн, бюджет учедунун боттандырылганын, тургузарының, даштыкы хыналдазының, бюджет отчетун көөрүнүн болгаш бадылаарының талазы-биле Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле таарыштырып турар ажил-чорудулга болур.»;

3) 5-ки чүүлүн 1-ги кезээнде:

а) «е» адаккы пункту дараазында редакция-биле бижиер:

«е» бюджет дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр Тыва Республиканың күрүне магадылалдарының программаны бадылаар;»;

б) дараазында уткалыг «ж» адаккы пункту-биле немээр:

«ж» бюджет дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр ээлчеглиг саң-хөө чылында бюджет чээлилерин бээринин программаны бадылаар;»;

в) дараазында уткалыг «з» адаккы пункту-биле немээр:

«з» бюджет дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр ээлчеглиг саң-хөө чылында күрүне чээлилеринин программаны бадылаар;»;

4) 6-гы чүүлде:

а) 5-ки пунктта «ээлчеглиг саң-хөө чылында бюджет айттылган Тыва Республиканың Улуг Хуралына кириер» деп сөстөрнү ал кааптар;

б) 7-ги пункту күжүн чидирген деп санаар;

в) 8-тен 11-ги пунктуларны күжүн чидирген деп санаар;

5) 7-ги чүүлде:

а) 9-ку пункту дараазында редакция-биле бижиер:

«9) сонугалдыг кижинин турар (чурттап турар) черинин аайы-биле турар үндүрүг органның-биле дугуржулга езугаар үндүрүглер чээлилерин, Тыва Республиканың республика бюджетинче кири санаар ужурулг үндүрүглер болгаш чыылдалар төлөвилеринин талазы-биле сонгаарладылгалар болгаш үзүктээшкиннер бээр-

нин хемчээлдерин тодарадыр;»;

б) 11-ги пункту дараазында редакция-биле бижиер:

«11) Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы бадылаары-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр ээлчеглиг саң-хөө чылында бюджет чээлилерин бээринин программаны кириер;»;

в) 12-ги пункту дараазында редакция-биле бижиер:

«12) Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы бадылаары-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр күрүне чээлилеринин программаны кириер;»;

г) 17-ги пункту күжүн чидирген деп санаар;

д) 19-ку пункту дараазында редакция-биле бижиер:

«19) Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы бадылаары-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлуга капсырылга кылдыр күрүне магадылалдарының программаны кириер;»;

е) 20-ги пункту күжүн чидирген деп санаар;

б) 8-ки чүүлүн 13-кү пунктузун дараазында редакция-биле бижиер:

«13) ээлчеглиг саң-хөө чылында бюджет дугайында Тыва Республиканың Хоойлузунга дүүштүр Тыва Республиканың күрүнениң үнелиг саазыннарының дугайында шиитпирин хүлээп алыр;»;

7) 9-ку чүүлүн 1-ги кезээнин 4-кү пунктузун дараазында редакция-биле бижиер:

«4) Тыва Республиканың бюджет дугайында хоойлузунда көрдүнген бюджет акшаландырышкыннарының негелделеринге болгаш хемчээлдеринге Тыва Республиканың республика бюджетинден бюджет чээлилерин бээрин;»;

(Уланчызы 4-кү арында).

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

8) 12-ги чүүлдүн 4-кү кезээнин бешки абазында дараазында редакция-биле бижири: «Республика бюджетинин төлөвилелин ээлчеглиг саң-хөө чылында тургузар болгаш бадылаар. Тыва Республиканың Чазаа Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планын ажалдап кылыр болгаш бадылаар.»;

9) дараазында уткалыг 12.1 чүүл-биле немээр:

1. Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планы кылдыр Тыва Республиканың бюджетинин кол параметрлерин көрүп турар документини билип алыр.

2. Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планын Россия Федерациязының Бюджет кодекзинин дүрүмнүн сагып тургаш, Тыва Республиканың Чазааның доктаатканы майык болгаш чурум езугаар чыл санында ажалдап кылыр.

Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планының төлөвилелин Тыва Республиканың Чазаа бадылаар болгаш Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазына бюджет төлөвилели-биле кады кириер.

Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планының көргүзүлгелеринин болгаш бюджеттин төлөвилелин кол көргүзүлгелеринин түңнери бот-боттарына дүгүп турар ужурулг.

3. Тыва Республиканың ортумак хуусаада бадылааны саң-хөө планы дараазында параметрлерин турар ужурулг:

бюджеттин болгаш Тыва Республиканың каттышкан бюджетинин орулгаларының болгаш чарыгдалдарының баш удур көргөн ниити хемчээли;

бюджеттеринин чарыгдалдарының классификациязының бөлүктөрүнүн, адаккы бөлүктөрүнүн, тускай сорулгалыг чүүлдеринин болгаш хевирлеринин талазы-биле бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларының талазы-биле бюджет акшаландырышы-кынарларының хемчээлдери;

муниципалдыг тургузулганың бюджет хандырылганын деңештиреринге дотацияларны муниципалдыг тургузулганың аразына ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планын үеде хуваалдазы;

тус чер бюджеттеринче Тыва Республиканың хоойлузу-биле доктаадыр үндүрүп орулгаларындан тыртарының нормативтери;

бюджеттин чедишпес кезээ (артыкшылдыг кезээ);

Тыва Республиканың күрүнениң иштиги өрзинин дээди хемчээли, Тыва Республиканың күрүнениң даштыкы өрзинин дээди хемчээли (ол бар-ла болза).

Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планы айыттыг параметрлер-биле кады бодунга күрүнениң бюджеттен дашкаар девискээр фондузунун баш удур көрүп турар орулгаларының, чарыгдалдарының болгаш чедишпес кезээнин (артыкшылдыг кезээнин) хемчээлдерин кириген турар ужурулг.

Тыва Республиканың Чазаа Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планының немелде көргүзүлгелеринин бадылаашкынын көрүп болур.

4. Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планының көргүзүлгелери индикативтиг характерлиг болур болгаш Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планын ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планын үеде ажалдап кылып база бадылап турда, өскерил болур.

5. Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планын планын үеде айыттыг параметрлеринин параметрлерин ылаптал тодарадыр болгаш планын үеде ийги чылында параметрлер немээр арга-биле ажалдап кылыр.

Тыва Республиканың ортумак хуусаада саң-хөө планының төлөвилелин тайылбыр бижикке ортумак хуусаада саң-хөө планының параметрлеринин барымдааларын, оон иштинде планнап турар өскерилгелеринин чылдагаанын айтыпшаан, оларнын мурнунда деткимче албан турган параметрлери-биле деңгелгезин кириер.

«Тыва Республикага тус чер референдумун дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында Хоойлужудулга палатазы 2008 чылдың январь 23-те хчлээп алган Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың март 5-те ччүлдүз деп көргөн

1 чүүл

2003 чылдың ноябрь 27-де № 302 УХ-1 «Тыва Республикага тус чер референдумун дугайында» («Шын»), 2004 чылдың март 3-те; 2006 чылдың март 23-те, апрель 29-та, июль 11-де; «Тувинская правда», 2004 чылдың март 5-те, апрель 13-те, декабрь 7-де; 2006 чылдың июнь 2-де, август 2-де) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 8-ки чүүлде:

а) 1-ги пунктуну дараазында эдилге-биле бижири:

«1. Тус чер референдумун дугайында Тыва Республиканың хоойлужудулгазы Россия Федерациязының Конституциязына, «Россия Федерациязының хоойлу-дүрүм актыларына үндезилетинер болгаш Тыва Республиканың Конституциязында, бо Хоойлудан, тус чер референдумун дугайында Тыва Республикада хүлээп ал турары өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларын тургустунар.»;

10) 13-кү чүүлдү күжүн чидирген деп санаар; 11) 14.1-ги чүүлдүн адында болгаш сөзүглелинде «Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулганы» деп сөстөрнү ап кааптар;

12) 14.1-ги чүүлдүн 6-гы кезээнде «ээлчеглиг саң-хөө чылында, бир болза, ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планын үеде Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууну» деп сөстөрнү ап кааптар;

13) 16-гы чүүлде:

а) чогуур падежте «болгаш планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 4-кү кезээнде «(ээлчеглиг саң-хөө чылы болгаш планын үеде)» деп сөстөрнү ап кааптар, «Россия Федерациязының Бюджет кодекзинин 111 чүүлүнүн бирги кезээ-биле» деп сөстөрнү «Россия Федерациязының бюджет кодекзини-биле» деп сөстөр-биле солуур;

14) 17-ги чүүлде:

а) «(ээлчеглиг саң-хөө чылы болгаш планын үеде)» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) бешки абзацты дараазында редакция-биле бижири: «ортумак хуусаада саң-хөө планы»;

в) чедиги абзацта «болгаш планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар;

15) 18-ден 22-ги чүүлдерде чогуур падежте «болгаш планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар;

16) 25-ки чүүлде:

а) адында «ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 1-ги кезээнде «болгаш планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар;

17) 29.1-ги чүүлдүн 3-кү кезээнин 2-ги абазында «муниципалдыг» деп сөстү ап кааптар;

18) 30-ги чүүлде:

а) 3-кү кезектин 6-дан 8-ки абзацтарында «муниципалдыг» деп сөстү ап кааптар;

б) 3-кү кезектин 10-гу абазында «муниципалдыг» деп сөстү ап кааптар;

в) 4-кү кезектин 2-ги абазында «муниципалдыг» деп сөстү ап кааптар;

19) 30.1 чүүлдү 30.3 чүүл деп санаар;

20) 47.1 чүүлде:

а) 2-ги кезектин 1-ги абазында «болгаш муниципалдыг тургузулганы» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 4-кү кезекте:

ийиги абзацта «болгаш муниципалдыг тургузулганы» деп сөстөрнү ап кааптар;

бешки абзацта «(муниципалдыг)» деп сөстү ап кааптар;

21) 47.2 чүүлде:

а) 1-ги кезектин ийиги абазында «тус чер бюджетинин» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 3-кү кезекте «болгаш муниципалдыг тургузулганы» деп сөстөрнү ап кааптар;

в) 4-кү кезекте «муниципалдыг тургузулганы» деп сөстөрнү ап кааптар;

г) 5-ки кезекте:

бирги абзацта «тус чер бюджетинин», «тус чер чарыггазы-биле база», «болгаш муниципалдыг тургузунуң төлээлекчилер органынче, муниципалдыг саң-хөө контролюн органынче» деп сөстөрнү ап кааптар;

ийиги абзацта «тус чер бюджеттеринин», «муниципалдыг тургузунуң төлээлекчилер органынче» деп сөстөрнү ап кааптар;

22) 47.4-кү чүүлдүн 4-кү болгаш 5-ки кезектеринде «(муниципалдыг)» деп сөстү ап кааптар;

23) 47.7-ги чүүлдүн 1-ги кезээнин үшкү абазында «болгаш муниципалдыг» деп сөстөрнү ап кааптар;

24) 50-ги болгаш 51-ги чүүлдерде «болгаш планын үе», «планын үеде» деп сөстөрнү ап кааптар.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хунунден эгелеп, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№598 УХ-11

2008 чылдың март 19.

ларында чогуур падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 17-ги чүүлдүн 2, 7, 9, 13 болгаш 14-кү пункттарында чогуур санда болгаш падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

7) 18-ки чүүлде «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

8) 19-кү чүүлде:

а) 2, 5, 7, 9 болгаш 10-гу пункттарда чогуур падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

б) 5-7, 9-кү пункттарда чогуур падежте «Төлээлекчилерин тус чер хуралы» деп сөстөрнү чогуур падежте «Төлээлекчилер хуралы» деп сөстөр-биле солуур;

9) 20-ги чүүлдүн 1-ги пунктунун ийги до-маанда «бо Хоойлуң 13-кү чүүлүнүн 3-кү пунктузу-биле» деп сөстөрнү «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргезинин дугайында» Федералдыг хоойлуң 16-гы чүүлүнүн 10-гу пунктузу-биле» деп сөстөр-биле солуур; «ынчалза-даа 25 хол үжүүнден эвээш эвес болур» деп сөстөрнү немээр;

10) 21-ги чүүлде:

а) 1-ги болгаш 10-гу пункттарда чогуур падежте «Төлээлекчилерин тус чер хуралы» деп сөстөрнү чогуур падежте «Төлээлекчилер хуралы» деп сөстөр-биле солуур;

б) 3, 8, 10, 11 болгаш 13-кү пункттарда чогуур падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

в) 6-гы пунктуну дараазында эдилге-биле бижири:

«б. Тус чер референдумун киржикчилеринин хол үжүүн күш чок деп санаарына тус чер референдумун киржикчилеринин дугайында медээлерде бар дыңадылганы чакгыс уткалыг кылдыр билип алырына шаптыктавайн турар, хол үжүүн хуудустарында сөстөр болгаш чылдар кызырдалдары барымдаа бооп болбас.»;

11) 26-гы чүүлдүн 3-кү пунктузунда «(девискээр соңгулда комиссиязының)» деп сөстөрнү ап кааптар;

12) 27-ги чүүлдүн 6-гы пунктузунда:

а) иштиги «б» пунктуну дараазында эдилге-биле бижири:

«б) күрүнениң азы соңгулдалыг муниципалдыг албан-дужаалдарда ажалдап турар кижилерге, күрүнениң болгаш муниципалдыг албан-хаакчыларга, өңчү хевиринден хамаарылга чок-ка организациялар башкаар органның кежигүннери болуп турар (башкарылганың дээди органы хурал болуп турар организацияларда, ол организацияларның ажал-чорудулгазының удуртулганын боттандырып турар органның кежигүннери) кижилерге, политиктиг партиялардан аңгыда, бо чүүлдүн 6.1 пунктузу-биле көрдүнгөн таварылгадан аңгыда база (азы) бодунун албан-дужаал болгаш ажал-албан аайы-биле байдалдарын эрттир ажаллааны-биле оларнын албан-дужаал азы ажал-албан аайы-биле хүлээлгелерин күсөдип турда»;

б) иштиги «г» пунктуну дараазында эдилге-биле бижири:

«г) дуза чедирер болгаш шажынчы организацияларга, оларнын тургузуп алган организацияларга, а ол ышкаш чаңчылдар болгаш езулалдар эрттирип турда шажынчы катты-жышкынарнын кежигүннеринге болгаш киржикчилеринге»;

в) иштиги «е» пунктуну дараазында эдилге-биле бижири:

«е) «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргезинин дугайында» Федералдыг хоойлуң 4-кү чүүлүнүн 10-гу пунктузу-биле көрдүнгөн таварылгалардан аңгыда, даштыкының хамаатыларына, хамааты эрге чок кижилерге, даштыкы юридиктиг эргелиг албан черлеринге»;

г) дараазында уткалыг иштиги «е» пунктуну немээр:

«е1) делегей чергелиг организацияларга болгаш делегей чергелиг хөй-ниити шимчээш-кинеринге»;

д) дараазында уткалыг иштиги «з» пунктуну немээр:

«з) тус чер референдумун кампаниязын эрттирип турар үеде, бо Хоойлуң 35-ки чүүлүнүн 1-ги пунктузу-биле көрдүнгөн кызыгаарларны үрээнинин фактыларын суд шитпири-биле тургускан кижилерге хамаарыштыр»;

13) 29-кү чүүлдүн 5-7-ги пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

14) 32-ги чүүлдүн 3-кү пунктузунда чогуур санда болгаш падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

15) 33-кү чүүлдүн 1.1, 3 болгаш 7-ги пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгулда комиссиязы)» деп сөстөрнү ап кааптар;

16) 34-кү чүүлде «(девискээр соңгулда комиссиязының)» деп сөстөрнү ап кааптар;

17) 35-ки чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири:

«35 чүүл. Тус чер референдумун айтырларының талазы-биле суртаал чорудуп турда кызыгаарлаашкынар

1. Тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүктүн болгаш тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрүнүн суртаал программалары, (оон иштинде «Интернетти» киригени-биле ниити ажалгалдыг информация-телекоммуникация четкилеринге чырыдар) өске-даа суртаал материалдары, тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүктүн төлээлеринин болгаш тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрүнүн саналдары массалыг информация чепсеринге (оон

иштинде «Интернетти» киригени-биле ниити ажалгалдыг информация-телекоммуникация четкилеринге чырыдар) экстремисчи ажал-чорудулга ышкаш 2002 чылдың июль 25-те №114-ФХ «Экстремисчи ажал-чорудулгага удур-ланырының дугайында» Федералдыг хоойлуң 1-ги чүүлүнде тодаратканы ажал-херектерни кылырынче кыйгырган, чок-ла болза өске-даа аргалар-биле шак ыңдыг ажал-херектерни кылырынче албадан, а ол ышкаш экстремизмни үндезилээн азы ыңызыткан уткалыг болбас ужурулг. Социал, азы-сөөк, национал азы чүдүлге талазы-биле өжжэннежилгени оттуруп турар, национал чоргааралды куду көргөн, хамаатыларының чүдүлгеге, социал, азы-сөөк, национал, шажынчы азы дылга хамаарыштыр оларнын ылгавырының талазы-биле тускайын, артык болурун азы долү эвезин пропагандалап турар суртаал, а ол ышкаш ону чорудуп турар үеде наасичи атрибутканың азы символиканың суртаалын болгаш хөй-ниитинин чысаалдарын боттандыраар, чок-ла болза оларны холуштурарының чадазынга чедирер

наасичи атрибутка азы символика-биле дөмей суртаалды чорудары хоруглуг. Социал чөптүг чоруктун идеяларын камгалаарынче угланган суртаалды социал аңгылажылганы кыысканы кылдыр көрүп болбас.

2. Тус чер референдумун айтырларының талазы-биле суртаал чорудуп турда ол ышкаш массалыг информацияны хостуун, бо чүүлдүн бирги пунктузуна айтканыдан аңгыда, өске хевирлерге соора ажаллаарын болдурбас. Угаан өңчүзүнүн дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазын үрөп турар суртаал хоруглуг.

3. Тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүк, тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрү болгаш оларнын төлээлтирген төлээлери, а ол ышкаш тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле суртаал чорудуп турда өске-даа кижилеринин болгаш организацияларнын тус чер референдумун киржикчилерин хээлиээрин боттандыраар хоруглуг; организастыг ажалдар күөсөлдөзүндөн аңгыда (тус чер референдумун киржикчилеринин хол үжүүн чыыры, суртаал ажалдары дээш) оларга акша, белек болгаш өске-даа өртектиг чүүлдер тутсуру; бадылаашкын түнелдеринге хамаарыштыр айткан организастыг ажалды кылган тус чер референдумун киржикчилерин шаңнаар азы ыңдыг шаңналдар кылырын аазаары; чингелдегил бараан садыглаашкынын чорудар, парлаан материалдардан (оон иштинде чуруктүг) болгаш тус чер референдумун кампаниязына тускай белеткээн значоктардан аңгыда, өске-даа барааннарны халас тарадыры; ачы-дузалары төлөвир чокка азы чингелдегил байдалдарга бээр, а ол ышкаш тус чер референдумун киржикчилерин аазаары бээринин аргазы-биле оларга акша-төгерик, үнелиг саазыннар болгаш өске-даа материалдыг дуза (оон иштинде бадылаашкынар түнелдери-биле), хоойлужудулга-биле дүүштүр күрүн эрге-чагырга органның, тус чер бот-башкарылга органның хүлээп ал турары шитпирилеринге үндезилээнден аңгыда, өске дуза чедирери хоруглуг.

4. Тус чер референдумун кампаниязының үезинде шаңналдар ойнап алышкыны азы шаңналдар ойнаашкыныга киржилге бадылаашкынар түнелдеринден, тус чер референдумун түнелдеринден хамааржыр, азы болза өске-даа арга-биле тус чер референдум-биле холбашкан лотерея ойнаашкынын база өске-даа айыылдыг оюннарга үндезилетинген ойнаашкынарны чорударын болдурбас.

5. Коммерциялыг база тус чер референдум-биле холбашпайн турар өске-даа ажал-чорудулганын тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүктүн төлээлтирген төлээзинин азы кежигүнүнүн чуруун азы фамилиязын ажаллааны-биле, тус чер референдумун кампаниязының үезинде тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрүнүн реклама-чаралдарының төлөвирин чүлге тус чер референдумун чогуур фондузунун акша-хөреңгизи-биле боттандыраар. Бадылаашкын хунунда база бадылаашкын хунунун мурнунда хүнде, оон иштинде тус чер референдумун чогуур фондузунун акша-хөреңгизи-биле төлөп кылган ыңдыг уткалыг реклама кылбас.

6. Тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүктүн кежигүннери болгаш төлээлтирген төлээлекчилер база тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрү, а ол ышкаш тус чер референдумун кампаниязын эгелээнинин соонда бүрүктеттирген организациялар, (башкарылганың дээди органы хурал болуп турар организацияларда ол организацияларнын ажал-чорудулгазының удуртулганын боттандырып турар органның кежигүннери) айткан кижилер болгаш (азы) организациялар башкарылга органның тургузукчулары, өңчү ээлери, эдилекчилери болгаш (азы) кежигүннери тус чер референдумун кампаниязының үезинде дуза чедирер ажал-чорудулга кылыр эргези чок. Өске хамаатылар болгаш юридиктиг эргелиг албан черлери тус чер референдумун кампаниязының үезинде тус чер референдумун эрттиреринин талазы-биле эгелекчи бөлүктүн дилээ, даалгазы-биле азы кежигүннеринин болгаш төлээлтирген төлээлекчилеринин мурнундан база тус чер референдумун киржикчилеринин өске-даа бөлүктөрүнүн мурнундан дуза чедирер ажал-чорудулга кылыр, а ол ышкаш дуза чедирер ажал-чорудулга-биле кады хары угда тус чер референдумун айтырларының талазы-биле суртаал чорудар эргези

чок. Тус чер референдумун эрттирер талазы-биле эгелекчи бөлүктүн кижигуннеринин база төлээлтирген төлээлеринин болгаш тус чер референдумунун киржикчилеринин өске-даа бөлүктери хамаатыларга болгаш юридиктиг эргелиг албан черлеринге референдум киржикчилеринге материалдыг, сан-хөө дузазы азы дуза чедиреринин дугайында санал-биле дилег кылыры хорулуг.

7. Суртаал материалдары коммерция рекламасы болбас жүрүлүг.

8. Тус чер референдумун эрттирер турда комиссия суртаал чорударынын доктаатынган чурумун сагырын контрольдаар болгаш чурум үрээшкннерин чайладыр талазы-биле хемчеглерин хүлээп алыр.

9. Мегелеп өтүндүр парлаан, аудиовизуалдыг болгаш өске-даа суртаал материалдарын тараткан, бо Хоойлунун 33-кү чүүлүнүн 2, 3, 5, 6, 8 болгаш 10-гу пункттарынын негелдерин үрөвшан парлап үндүргөн, аудиовизуалдыг болгаш өске-даа суртаал материалдарын тараткан таварылгада, а ол ышкаш «Россия Федерациязынын хамаатыларынын соңгунда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргезинин дугайында» Федералдыг хоойлу-биле база бо Хоойлу-биле доктааткан тус чер референдумунун айтырыгларынын талазы-биле суртаал чорударынын чурумун телерадио-дамчыдылга организациялары, өйлөп-өйлөп үнөр парлаалга үндүрүлгелеринин редакциялары үрөөн таварылгада, чогуур комиссия хоойлудурум камгалаар органнарга, суд, массалыг

коммуникация адырында контроль болгаш хайгаарал талазы-биле хүлээлгелерни боттандырып турар күөсөкчи эрге-чагырга органына шынга удур суртаал ажил-чорудулгазын соксадырынын дугайында, хоойлу езугаар эвес суртаал материалдарын хавыраарынын дугайында болгаш телерадио-дамчыдылга организацияларын, өйлөп-өйлөп үнөр парлаалга үндүрүлгелеринин редакцияларын, оларнын албан-даажалдыг кижилерин, өске-даа кижилерин Россия Федерациязынын хоойлужудулгазынга дүүштүр харысалгага хаара тудары-биле айтырыг тургузар эргелиг.

10. Хоойлу-дүрүм камгалаар болгаш өске-даа органнар шынга удур суртаал ажил-чорудулгазын соксадырынын, мегелеп өтүндүр парлаан болгаш хоойлу езугаар эвес кылдыр парлап үндүргөн, аудиовизуалдыг база өске-даа суртаал материалдарын болдурбазынын болгаш оларны хоруурунун талазы-биле хемчеглерин алыр, айыткан материалдарнын бүдүрүп үндүргөн черин база оң төлөвиринин дөстөрүн тургузар, а ол ышкаш илередиң тыпкан фактыларнын болгаш алдыңган хемчеглеринин дугайында референдумдун чогуур комиссиязынга меделгелди доп-дораан чедирер хүлээлгелиг.

18) 36-кү чүүлде:

а) 2-ги база 6-гы пункттарда чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

б) 5-кү пунктта «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар, «Төлээ-

лекчилеринин тус чер хуралы» деп сөстөрни «Төлээлекчилер хуралы» деп сөстөр-биле солуур;

19) 37-кү чүүлде:

а) 4-кү болгаш 9-ку пункттарда «(девискээр соңгунда комиссиязынын)» деп сөстөрни ап кааптар;

б) 5-кү пунктунун иштиги «д» пунктунун дараазында эдилге-биле бижири:

«д) даштыкынын киржилгези-биле россиянын юридиктиг эргелиг албан черлеринге, бир эвес оларнын устав капиталында (салчыр) даштыкы киржилгенин үлүү (салышкын) референдум кампаниязын эгелзэн хүнде 30 хуудан ажып турар болза (ажык хевирнин акционерлиг нинтиледдеринге - акционерлерин мурнунда саң-хөө чылынын түнелдерин үндүргөн нинти хуралына киржир эргелиг кижилеринин даңзын тургускан хүнде);»;

20) 38-кү чүүлдүн 7-10 пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

21) 39-кү чүүлдүн адында база 1-ги пунктунда «(девискээр соңгунда комиссиязынын)» деп сөстөрни ап кааптар;

22) 42-кү чүүлдүн 2, 3, 5-7, болгаш 10-гу пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

23) 43-кү чүүлде:

а) 2-ги пунктта «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

б) 6-гы пунктунун дөрткү домаан күжүн чидирген деп санаар;

24) 44-кү чүүлдүн 1-9, 11 болгаш 12-ги пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

туларында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

25) 46-гы чүүлдүн 2-ги пунктунун иштиги «д» пунктунда «(девискээр соңгунда комиссиязынын)» деп сөстөрни ап кааптар;

26) 47-кү чүүлдүн 23, 28-30 пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

27) 48-кү чүүлдүн 1-3 пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

28) 49-кү чүүлдүн 1-5 пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязы)» деп сөстөрни ап кааптар;

29) 52-кү чүүлдүн 2, 4 болгаш 7-ги пункттарында чогуур падежте «(девискээр соңгунда комиссиязынын)» деп сөстөрни ап кааптар;

30) 53-кү чүүлдүн бирги абзазында «(девискээр соңгунда комиссиязынын)» деп сөстөрни ап кааптар;

31) Х эгенин адында (2) «Төлээлекчилеринин тус чер хуралы» деп сөстөрни «Төлээлекчилер хуралы» деп сөстөр-биле солуур.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүндөн, он хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№ 600 УХ-II

2008 чылдың март 19.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың октябрь 5-те «Тыва Республиканың аныяк эртемденнерин деткиринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын грантыларынын дугайында» №1177 доктаалыга өскерилгелер кириеринин дугайында 2007 чылдың декабрь 30 № 1107 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың октябрь 5-те «Тыва Республиканың аныяк эртемденнерин деткиринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын грантыларынын дугайында» № 1177 доктаалыга дараазында өскерилгелерни кириер:

а) 4-кү пунктта «эртемнин, өөредилге черлеринин» деп сөстөрни «өөредилге, эртемнин» дээр сөстөр-биле солуур;

б) ол доктаал-биле бадылаттынган Дүрүмнүн 2,4, 5, 6 пункттарында «эртемнин, өөредилге черлеринин» дээр сөстөрни «өөредилге,

эртемнин» деп сөстөр-биле солуур;

в) 6 болгаш 10 пунктта «эртемнин, өөредилге черлеринин» дээр сөстөрни «өөредилге, эртемнин» деп сөстөр-биле солуур;

г) Тыва Республиканың аныяк эртемденнерин деткиринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын грантыларынын талазы-биле бо доктаал-биле бадылаан Чөвүлелдин составын капсырылганын редакциязы-биле кириер.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың декабрь 30-де № 1107 доктаалыга капсырылга

Тыва Республиканың аныяк эртемденнерин деткиринге Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын грантыларынын талазы-биле Чөвүлелдин СОСТАВЫ

А.П. Дамба-Хуурак — Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын оралакчызы, даргазы;
В.И. Лебедев — Россиянын эртемнер академиязынын Сибирь салбырынын бойдус курлавырларын комплекстиг шингээдиң алырын Тывада институтунун директору, дарганын оралакчызы;

Б.К. Кара-Сал — Тыванын күрүнө университетинин экономика болгаш инновация айтырыгларынын талазы-биле проректору, секретары;

Е.Д. Бады-Мөңгө — Тыванын күрүнө университетинин филология факультетинин деканы;
С.С. Курбатская — Тыва Республиканың Убса-Нур биосфера шинчилел Бүгү-делегей төвүнүн директору;

А.С. Маады — республиканың №1 эмнелгезинин кол эмчизи;

В.Д. Март-оол — Тыванын гуманитарлыг

шинчилелдер институтунун директору;

А.С. Монгуш — Тыванын күрүнө университетинин алгебра болгаш геометрия кафедрасынын доцентизи;

Н.А. Ондар — Тыванын күрүнө университетинин юридиктиг факультетинин деканы;

С.О. Ондар — Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын сайыдынын бирги оралакчызы;

Р.Ш. Харунов — Тыва Республиканың өөредилге яамызынын эртем, инновациялар болгаш интеллектуалдыг өнүк талазы-биле эргелелдин начальниги.

О.М. Хомушук — Тыванын күрүнө университетинин эртем болгаш делегей харылзааларынын талазы-биле проректору;

Р.Б. Чысыма — Россиянын көдээ ажыл-агый эртемнеринин Тыванын көдээ ажыл-агый эртем-шинчилел институтунун директору.

Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың апрель 11-де «Эртем болгаш техника адырынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын шаңналын тургузарынын дугайында» № 458 доктаалыга өскерилгелер кириеринин дугайында

2007 чылдың декабрь 30 №1108 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың апрель 11-де «Эртем болгаш техника адырынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын шаңналын тургузарынын дугайында» № 458 доктаалыга дараазында өскерилгелерни кириер:

а) 3 пунктта «эртемнин, өөредилге черлеринин» дээр сөстөрни «өөредилге, эртемнин» деп сөстөр-биле солуур;

б) айыттынган доктаал-биле бадылаттынган Дүрүмнүн 10 пунктунун дараазында редакция-биле кириер;

«10. Шаңналды Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын республика бюджетинде көрдүнгөн акша-хөреңгиден төлээр. Шаңналдын лауреадынга

шаңналдын акша кеззэн өөредилге яамызы шилчидер.»;

в) Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын шаңналын тыпсырынын талазы-биле Комиссиянын составын бо доктаал-биле бадылаан капсырылга езугаар дараазында чаа редакция-биле кириер;

г) эртем болгаш техника адырынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын шаңналын тыпсырынын талазы-биле Комиссия дугайында айыттынган доктаал-биле бадылаан Дүрүмнүн 7 пунктунда «эртемнин өөредилге черлеринин» дээр сөстөрни «өөредилге, эртемнин» деп сөстөр-биле солуур.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың декабрь 30-де № 1108 доктаалыга капсырылга

Эртем болгаш техника адырынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын шаңналын тыпсырынын талазы-биле Комиссиянын СОСТАВЫ

А.П. Дамба-Хуурак — Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын оралакчызы, даргазы;
С.О. Ондар — өөредилге сайыдынын бирги оралакчызы, дарганын оралакчызы;

З.К. Кыргыс — Бүгү-делегейин «Хөөмей» эртем төвүнүн директору;

Б.К. Кара-Сал — Тыванын күрүнө университетинин экономика болгаш инновация айтырыгларынын талазы-биле проректор;

Н.М. Кара-Сал — Тыванын күрүнө университетинин физика-математика факультетинин деканы;

В.И. Лебедев — Россиянын эртемнер академиязынын Сибирь салбырынын Тывада бойдус курлавырларын комплекстиг шингээдиң алыр институтунун директору;

А.С. Маады — республиканың №1 эмнелгезинин кол эмчизи;

В.Д. Март-оол — Тыванын гуманитарлыг шинчилелдер институтунун директору;

Б.К. Ондар — Тыванын күрүнө университе-

динин орус дыл кафедрасынын эргелекчизи;
Ю.И. Прохоренко — Тыванын күрүнө университетинин ректорунун хүлээлгезин күүседип турар;

Р.Б. Чысыма — Россиянын көдээ ажыл-агый эртемнеринин академиязынын Сибирь салбырынын Тывада эртем-шинчилел институтунун директору.

Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың сентябрь 12-де «Тыва Республиканың эргезинде турар ортумак болгаш эге профессионал өөредилге күрүнө албан черлеринин сургуулдарын болгаш студентилерин стипендия-биле болгаш материалдыг деткимченин өске-даа хевирлери-биле хандыраарынын дугайында Дүрүмнү бадылаарынын болгаш күрүненин академиктиг стипендиязынын хемчээлин тургузарынын дугайында» № 1088 доктаалыга өскерилгелер кириеринин дугайында

2007 чылдың декабрь 30 № 1109 Кызыл хоорай

2007 чылдың июль 13-те «Россия Федерациязынын «Куш-ажыл төлөвиринин кудук хемчээлинин дугайында» Хоойлузунун 3 чүүлүнге өскерилгелер кириеринин дугайында» № 131-ФЗ Федералдыг хоойлунун 1 чүүлүнге дүүштүр болгаш «Дээди болгаш профессионал өөредилге черинин соонда» Федералдыг хоойлунун 16 чүүлүнүн Тыва Республиканың эргезинде турар ортумак болгаш эге профессионал күрүнө өөредилге черлеринин сургуулдарынын болгаш студентилеринин стипендияларынын хемчээлин улгаттырар кезээ-биле Тыва Республиканың Чазаанын доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың сентябрь 12-де «Тыва Республиканың эргезинде турар ортумак болгаш эге профессионал күрүнө өөредилге черинин сургуулдарынын болгаш студентилеринин стипендия хемчээлин болгаш материалдыг деткимченин өске-даа

хевирлеринин дугайында Дүрүмнү бадылаарынын болгаш күрүненин академиктиг стипендиязынын хемчээлин тургузарынын дугайында» № 1088 доктаалынын 1 пунктунда «210» дээр санны «315» деп сан-биле солуур.

2. Тыва Республиканың Сан-хөө яамызы сургуулдарнын болгаш студентилерин стипендияларынын хемчээлинин 2008 чылда өскенин акшаландырышынын хандыраар.

3. Бо доктаал 2007 чылдың сентябрь 1-ден тургустунган хоойлу-дүрүм хамаарылгаларына тараар.

4. Бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

5. Бо доктаалдын күөсүлдези дээр контрольду Тыва Республиканың өөредилге яамызынга дагыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың девискээринге 2008 чылда алдын тывыжынга квоттарны бадылаарынын дугайында

2007 чылдың декабрь 30 № 1117 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың девискээринге 2008 чылда алдын тывыжынга нинти квоттарны кириген хуваалданы бадылаар.

2. Бо доктаалдын күөсүлдези дээр контрольду Тыва Республиканың Үлетпүр болгаш энергетика яамызынга дагыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың декабрь 30-де № 1117 доктаалы-биле бадылаан

Тыва Республиканың девискээринге 2008 чылда алдын тывыжынга нинти квоттарнын ХУВААЛДАЗЫ

Алдын тывыжынын бүдүрүлгелери	2008 чылда квот (кү)	«Восток» КХН	20
«Ойна» артель	1250	«Тыванын ГРЭ» ААН	80
«Тыва» артель	250	«Тардан-Голд» КХН	370
		Шупту	1970

Хууда хереглелге дириг амытаннар делегейинин объектилеринин 2008 чылда ажылгалынын лимиттерин Тыва Республиканың девискээринге тургузарынын дугайында

2007 чылдың декабрь 30 №1122 Кызыл хоорай

1995 чылдың апрель 24-те «Дириг амытаннар делегейинин дугайында» № 52 Федералдыг хоойлунун 17,49 чүүлдеринге дүүштүр, Россия Федерациязынын Үндүрүг кодекзинин 333.2 чүүлүнүн 2 кезээ-биле Тыва Республиканың Чазаанын доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың девискээринге Россия Федерациязынын Ыраккы Чөөн чүктүн болгаш Сибиринин, Соңгу чүктүн эвээш санныг үндезин чурттакчыларынын болгаш эвээш санныг үндезин чоннарга хамаарышпас-даа болза ол черлерде доктаамал чурттап, чаңылчаан ажыл-агыйлыг, аңаашкын болгаш балыктаары оларнын амыдырал-чурталгазынын кол үндезини бооп турар кижилерин хууда хереглелдеринге

дириг амытаннар делегейинин объектилерин 2008 чылда ажылгалынын лимиттерин Ветеринария болгаш фитосанитар хайгааралынын талазы-биле Федералдыг албанын Тыва Республика талазы-биле эргелели-биле чөпшээрешкенин езугаар тургузар.

2. Тыва Республиканың Культура болгаш информация политиказынын яамызы бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парладыр.

2. Бо доктаалдын күөсүлдезинге контрольду Тыва Республиканың Чазаанын Даргазынын оралакчызы И.В. Чучевке дагыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың декабрь 17-де «Тыва Республиканың куртталга-коммунал ажыл-агый объектилеринге аварияларны болгаш авариялык байдалдарны дарый чайладырынга материалдыг курлавырларын кур күжүн четчелеп тургузарынын болгаш чарыгдарынын, кадагалап шыгжаарынын чурумунун дугайында» № 1075 доктаалыга өскерилгелер кириеринин дугайында

2007 чылдың декабрь 30 № 1131 Кызыл хоорай

Республиканың куртталга-коммунал ажыл-агыйының үзүктел чок ажылын хандыраар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың декабрь 17-де № 1075 доктаалы-биле бадылаан республиканың куртталга-коммунал ажыл-агый объектилеринге аварияларны болгаш авариялык байдалдарны дарый чайладырынга материалдыг курлавырларын кур күжүн четчелеп тургузарынын болгаш чарыгдарынын, кадагалап шыгжаарынын чурумунун дугайында Дүрүмнүн 111 кезээнин 8 пунктузунга дараазында утгалыг абзацы немен, өскерил-

гени кириер:

«Авариялык байдалды дарый чайладырынга хереглелтинер эргежок чугула материалдыг курлавырлар чок болган таварылгада, оларны Тыва Республиканың республика бюджетинде чогуур сан-хөө чылында ол сорулга көрдүнгөн акша-хөреңгилерин хемчээлинге немей садып ал болур».

2. Бо доктаалдың күүселдезинге контролду Тыва Республиканың Тудуг, куртталга болгаш коммунал ажыл-агый яамызынга дагзыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

2008 чылда Тыва Республиканың аныяктарның болгаш уругларның хей-ниити каттыжышкыннарының төлевилел ажыл-чорудулгазынын адырында республика конкурсузунун дугайында

2008 чылдың февраль 14 № 72 Кызыл хоорай

Социал ужу-дузалыг төлевилелдерни боттандырып турар Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарын күрүнден деткир сорулга-биле Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Мында капсырган 2008 чылда Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарының төлевилел ажыл-чорудулгазынын адырында республика конкурсузунун дугайында Дүрүмнү болгаш конкурс комиссиязынын составын бадылаар.

2. 2008 чылда Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарының төлевилел ажыл-чорудулгазынын

адырында республика конкурсузун эрттирери-биле холбашкан чарыгдалдарны 2008 чылда Тыва Республиканың республика бюджетинден көрдүнгөн акша-хөреңгилерин кызыгаарында боттандыраарын доктаадыр.

3. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

4. Бо доктаалдың күүселдезинин контролун Тыва Республиканың Чазааның Аппаратынын комплекстиг социал-экономика хөгжүлдэ эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазынын бирги оралакчызы Ш. ИРГИТ.

Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың февраль 14-те №72 доктаалы-биле бадылаан

2008 чылда Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарының төлевилел ажыл-чорудулгазынын адырында республика конкурсузунун дугайында

ДҮРҮМ

1. Ниити чүүлдер

2008 чылда Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарының төлевилел ажыл-чорудулгазынын адырында республика конкурсузун (моон ыңай – Конкурс дээн) социал ужу-дузалыг төлевилелдерни боттандыраарыга аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарының ажыл-чорудулгазын идепкейжидер сорулга-биле эрттирер турар.

Конкурстун организатору Тыва Республиканың Өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын яамызы (моон ыңай – Организатор дээн).

Конкурсту дараазында номинацияларга эрттирер:

- аныяктарның культурлуг чаңылдарын кижизидери;
- аныяктарны кадыкшыдарын болгаш оларның хостуг үезин организастаары;
- аныяктарны ажылга хаара тударын деткири;
- аныяк инвалидтерни ниитинин амыдыралында хаара тудары (социализастаары);
- эң эки информация төлевилели;
- аныяктарны хамааты-патриотчу кижизидилгези.

Конкурстун тилекчилерин шаңнаарыга кайызы-даа 50 муң рубль хемчээлдиг алды шаңналды доктаадыр. Шаңналдарны төлээрин Тыва Республиканың республика бюджетинден боттандыраар.

2. Конкурстун сорулгалары болгаш күүседир ажылдары

Конкурстун сорулгазы болза, социал ужу-дузалыг төлевилелдерни боттандырып турар Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарын күрүнден деткири болур.

Конкурстун кол-кол күүседир ажылдары:

1. Аныяктар политиказынын адырында социал ужу-дузалыг берге айтырылганы шиттирлээринге аныяктарны кириштирер.

2. Аныяктарның сайгарлыкчы эвес организацияларынын төлээлеринин профессионал өзүлдэин бедидер.

3. Амгы үениң аныяк ниитилелинде аныяк кижини эки ханы хүндүлээрин өөредип кижизидер.

4. Ниитилелде аныяктар төлээни бүрүзүнүн культура-чогаадыкчы, социал-экономика бот-медерелин болгаш оларның бот-башкарты-нылганын хөгжүдөр перспективтерин суртаалдаар.

5. Аныяк кижинин талант талазы-биле шыдалын илередир болгаш деткири.

3. Конкурстун киржикчилери

Конкурска аныяктар, уруглар хей-ниити каттыжышкыннары болгаш аныяктарның социал хандырылга албан черлери киржип болур.

Киржикчинин назыны 14 хардан 30 харга чедир болур.

4. Конкурстун организатору

Конкурстун организатору:

- конкурстун шупту хемчеглери оон сорулгаларыга дүжүп турар болуун хандыраар;
- конкурстун шупту үе-чадаларын организастаарын болгаш эрттирерин хандыраар;
- конкурстун финалын белеткээрин болгаш эрттирерин хандыраар;
- конкурстун хемчеглерин массалыг информация чепсектеринге чырыдарын хандыраар;
- конкурстун финалын эрттиргенин дугайында аналитиктиг отчетту белеткээр.

5. Конкурстун ужу-утказы болгаш

негелделери

Кирип турар төлевилелдер болза:

- аныяктарның эң-не онза чугула берге айтырылганы шиттирлээринге угланган ажыл-чорудулганы;

- моон-даа ыңай хөгжүүрүнүн перспективазын;

- тускай сорулгалыг бөлүктүн берге айтырылганы шиттирлээринге аныяктарны калбаа-биле кириштирерин;

- төлевилелди боттандыраарыга янзы-бүрү социал болгаш назы-хар бөлүктөрүнден эки турачыларны калбаа-биле кириштирерин;

- организацияларын азында каттыжышкыннарын тургузарын;

- профессионал өзүлдэин;

- аныяктар болгаш уруглар каттыжышкыннарынын ажыл-чорудулгазынын шынарлыг өзүлдэин;

- төлевилел талазы-биле ажыл-чорудулганын түннелинде чаа-чаа организацияларын, каттыжышкыннарын тыптып келирин;

- организацияларын аразында каттыжышкыннарын тургузарын;

- секторлар аразынын кады ажылдажылгазын;

- күрүнениң эрге-чагырга органнарынын болгаш тус чер бот-башкарылга органнарынын, күрүне болгаш сайгарлыкчы организацияларын төлевилелди идепкейлиг деткирин;

- төлевилелдин чоруп турарын массалыг информация чепсектеринге чырыдарын көөр.

Төлевилелдин структуразына:

- берге айтырыгы салган турар;

- төлевилелдин сорулгалары болгаш күүседир ажылдары;

- кадрлар хандырылгазы (күүседикчилериниң саны болгаш оларның дугайында медээлер);

- төлевилелдин бодалдыг угланган тускай сорулгалыг бөлүү;

- боттандыраарынын механизми (инновациялар, методтары);

- үе-чадалаан ажылчын планы (2 үе-чада);

- төлевилелди боттандыраарыга чарыгдалдарның үе-чадалаан сметаы;

- манат турары түннелдери болгаш социалдыг ажык-дузасы;

- төлевилелдин моон ыңай хөгжүлдэзинин перспективазы турар.

Төлевилелди боттандыраар хуусаазы 1 айдан 8 айга чедир болур.

6. Конкурсту эрттирер чурumu

Номинацияларны үе-чадалап тыпсыр.

1 чада – муниципалдыг тургузуг бүрүзү азы организацияларын бүрүзү боттарынын кандидаттарынын аразында шилилген чорудар, оон соонда Конкурска киржиринге чаңгыс төлээни салыр;

II чада – таныжып көөрү-биле кандидат бүрүзү конкурс комиссиязынга бодунун төлевилелин кириер болгаш эксперт комиссиязынын мурнунга бодунун төлевилелин тодаргай таныштыраар.

7. Эксперт комиссиязы

Конкурска кириген материалдарның экспертизанын организастаарыга эксперт комиссиязын тургузар.

Эксперт комиссиязынын составына болгаш конкурстун үнелелин системазын Тыва Республиканың Өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказы бадылаар.

Конкурстун эксперт комиссиязынын кежигүннеринге күрүне органнарынын, дээди өөредилге черлеринин, өске-даа өөредилге черлеринин, эртем, методиктиг албан черлеринин, чогаадыкчы эвилелдерин болгаш төптерин, культура болгаш эртем ажылдакчылары, хей-

ниитинин, студентилерин болгаш аныяктарның хей-ниити каттыжышкыннарынын төлээлери, база ол ышка хууда болгаш тускайлаң сайгарлыкчылар бооп болур.

Конкурстун эксперт комиссиязы:

Конкурска киржири-биле чоруткан материалдарның экспертизанын эрттирер;

Конкурсантыларның Конкурстун хемчеглеринге киржилгезин үнелээр болгаш материалдарны бадылаары-биле конкурс комиссиязын чорудар.

8. Конкурс комиссиязы

Конкурсантыларның төлевилелдеринге эксперт комиссиязынын үнелелин баш бурунгаар түннелдерин сайгарып болгаш анализтеп көөрүнге болгаш конкурстун номинацияларына тилекчилерни бадылаарыга Конкурс комиссиязын тургузар.

Конкурс комиссиязынын кежигүннеринге күрүне органнарынын, дээди өөредилге черлеринин, өске-даа өөредилге черлеринин, эртем, методиктиг албан черлеринин, чогаадыкчы эвилелдерин болгаш төптерин, культура болгаш эртем ажылдакчылары, хей-ниитинин, студентилерин болгаш аныяктарның хей-ниити каттыжышкыннарынын төлээлери, база ол ышка хууда болгаш тускайлаң сайгарлыкчылар бооп болур.

9. Конкурска киржиринге документтерни кириер чурumu

Конкурстун киржикчилери Организаторга дараазында документацияны кириер:

- Конкурска киржиринге чагыгы;

- юридиктиг бүрүткеткен таварылгада, тургузукчу документилеринин хоолгаларын (уставы, юридиктиг эргелиг албан черин бүрүткээ дугайында херечилели);

- юридиктиг бүрүткеткен таварылгада, организациянын ажыл-чорудулгазынын, хемчеглеринин кол-кол угланышкыннарынын дугайында информацияны (удуртукчузунун салган ады, таңмазы);

Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың февраль 14-те доктаалы-биле бадылаан

2008 чылда Тыва Республиканың аныяктар болгаш уруглар хей-ниити каттыжышкыннарынын төлевилел ажыл-чорудулгазынын адырында республика конкурсузунун конкурс комиссиязынын

СОСТАВЫ

П.А.Морозов — Тыва Республиканың Өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын сайыды, даргазы;

И.Ю.Васильев — «Салгал» республиканың уруглар хей-ниити организациязынын даргазы (дугуржулга-биле);

В.О.Донгак — Тыва Республиканың Культура болгаш информация политиказынын сайыды;

К.К.Куулар — Кызыл хоорайнын мэриязынын Аныяктар политиказы болгаш спорт талазы-биле комитеттин даргазы (дугуржулга-биле);

И.Д.Ондар — Республиканын улусчу чогаалдыг төвүнүн хостуг үе килдизинин эргелек-

чизи (дугуржулга-биле);

М.Ч.Ооржак — Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле агентилелдин директору;

Ю.О.Сайзу — «Чаңгыс демниг Россиянын Аныяк гвардиязы» Бүгү-российжи хей-ниити организациязынын Тывада девискээр салбырынын удуртукчузу (дугуржулга-биле);

С.Ч.Сат — Чечен Республикага дайынчы хөделишкиннеринин хоочуну (дугуржулга-биле);

В.В.Чурикова — Тыванын көдээ ажыл-агый техникумунун студент бот-башкарылгазынын даргазы (дугуржулга-биле)

Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин бирги разрядынын шалың таривинин (шалыңынын) хемчээлин 2008 чылдың февраль 1-ден өстүреринин дугайында

2008 чылдың март 4 №100 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың октябрь 24-те «Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин бирги разрядынын шалың таривинин (шалыңынын) хемчээлин 2007 чылдың сентябрь 1-ден өстүреринин дугайында» №955 доктаалы-биле бадылаттыган Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин бирги разрядынын шалың таривинин (шалыңынын) хемчээлин 2008 чылдың февраль 1-ден 1,14 катап өстүрер.

2. Мында капсырган:

Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин разрядтар аразынын тариф коэффициентилерин;

Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин шалың тарифтерин (шалыңнары) бадылаар болгаш оларны 2008 чылдың февраль 1-ден күштүг болуп кириер.

Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың март 4-те №100 доктаалы-биле бадылаан

Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин

РАЗРЯДТАР АРАЗЫНЫН ТАРИФ КОЭФФИЦИЕНТИЛЕРИ

Төлевиринин разрядтары

Разрядтар аразынын тариф коэффициентилери

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

1 1,04 1,09 1,142 1,268 1,407 1,546 1,699 1,866 2,047 2,242 2,423 2,618 2,813 3,036 3,259 3,51 4,5

Тыва Республиканың бюджет адырынын организацияларынын ажылдакчыларынын күш-ажыл төлевиринин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлелгезинин

ШАЛЫҢ ТАРИФТЕРИ (ШАЛЫҢНАРЫ)

Төлевиринин разрядтары

Шалың тарифтери (шалыңнары)* рубль

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

1601 1665 1745 1828 2030 2253 2475 2720 2987 3277 3589 3879 4191 4504 4861 5218 5620 7205

*Шалың тарифтеринин (шалыңнарынын) хемчээлин бүдүн рубльдерге чедир мугурлаан

Тайылбыр: удуртукчунын оралакчызынын шалың таривинин (шалыңынын) хемчээлин чогуур удуртукчунын шалың таривинден (шалыңындан) 1-2 разряд куду доктаадыр.

Апрель 1 – КАТКЫ-ХӨГ ХҮНҮ

Василий МОНГУШ

Бомж

Боктар урган саваларга,
Бомжтар доктаамал кээр.
Чиптер, аптар чүү бар дээш,
Чимзенип-ле эгелээрлер.

Кадып калган хлеб көргөш,
Хавындыва суга кааптар.
Ногаа, чимис таваржырга,
Ол-ла дораан чий шаап алыр.

«Чебурашка» дээр шилди
Четтикпейн дилеп чоруур.
Кылаш дээрге, ол-ла дораан
Кырындыва хөмө баарлар.

Ынаар-мынаар иткележир,
— Ыңай тур! — деп хөрөктенир.
Күштүг кижилди апкаш,
Хүлүмзүрүп, амырап каар.

Чуртталгага чүү-даа турар:
Шуурган хат, озал-ондак,
Ажыг-шүжүг, аарыг-аржык,
Айыыл-халап, чаргы-чаалы.

Турум чурттаар бажыңы чок,
Душкан черге хонуп чоруур.
Амыдырал берге дээрзи
Арнында-ла көстүп турар.

Аалынче оруун тыппайн
Аза берген улус көргөш,
Мону канчап эдерил, деп
Бодал башка кирип келир.

Боттарында буруу бар бе?
Политиктер буруулуг бе?
Алган эжи буруулуг бе,
Ажы-төлү буруулуг бе?

Тоянчы-ла улус-тур дээш,
Тооваска кайын тааржыр.
Канчап дуза чедирерил?
Кандыг хемчезен алза экил?

Чагырганы холда туткан
Сайыттардан эгелээштиң
Айтырыгны көрбөс болза,
Атка багай апар чыдыр...

Каш чаңныг

Алган эжим элдеп кижиле
Аажы-чаңы каш яңзы:
Ырлай-даа бээр, ыглай-даа бээр,
Ылым-чылым чыдыптааттар.

Алдын-Булак суурунда
Авам сугже чанайн-даа дээр.
Абаканда таныжымга,
Аалдап барып чедейн-даа дээр.

Кадайымның чугааларын
Каш ай улай дыннап келгеш,
Сагымда бодалымны
Чажыт чокка тө каап бердим:

— Сени каапкаш, чоруур мен деп
Чеже катап чугаалаар сен?
Сенден артык кижим бар деп
Чеже катап мактаныр сен?

Холуң, будун хүлүп кагбаан,
Хостуг шөлзөн кижиле-дир сен,
Аван, ачаң аалынче
Ам-даа болза, чанып боор сен.

Угбаң сугже баар дизе,
Улуг-хүнде чедирип каайн.
Даайың сугже баар дизе,
Даарта кезжэ аппарып каайн.

Кадайым мээң чугаам дыңнааш,
Карактарын чивенеткеш,
Холу-биле бажым дүгүн
Хоюг-чимчак суйбагылаан:

— Сарым сенден кажанда-даа
Чарлып өлбөс кижиле мен! — дээш,
Мойнумдан кээп куспапкаш,
Боой тудуп кааптар часкан...

Шивишкиннер

Бистиң суурда шивишкиннер дыка көвей,
Бирээзи-ле сени бүдүү кедзэн чоруур.
Базым санын салаа басып санап турар,
Барган чериң дөгөрезин сактып алыр.

Кымның-биле сеткил хандыр хөөрөшкен сен,
Кымның-биле чүгле менди солушкан сен,
Кымның-биле каш сөс каржып алгышкан сен,
Кымның-биле чаңгыс сөс-даа солушпаан сен.

Мону шупту шивишкиннер билген турар,
Боттарының аразыңа тарадырлар.
Бажыңымга кандыг аалчы келген болдур
База бүдүү аразыңа чугаалажыр.

Келген аалчы херээжен суг болза,
Кедергей-ле сонугарга бээр улус чүве:
Каш кижиле менчир киргеш, үнгөн болдур
Кайызы-даа кадайы деп санаар улус.

Нүгүл-холтун үнөр дөзү — шивишкиннер
Үзүк чокка чүү-даа деп чулчурурлар.
Ажылыңа ындыг кызыл турган болза,
Амыдырал магалыг-ла тургай эртик...

Анекдоттар

Кадайы сонгаже боданы аарак көрүп тура:
— Чаңс кел чыдыр — деп, чугааланган.
Ашаа номчуп олурган солундан адырлыр-даа хире
звес:

— Мени бажыңда чок — деп, чугаалаар сен диген.

Начальник секретарыңа:
— Бо чагаа кончуг чугула, ынчангаш утпазы-биле
дыргактарың будуур лагын чаныңга салып ал — дээн.

Ашаа ажылдааш, чанып келирге, кадайы ону
садыгдан продуктулар садып эккээри-биле айбылаан.
— Эр кижиниң херээзес-тир ол — диген.
— Ындыг болза, эр хүлээлген күүсет!
— Баштак билбес кижиле сен бе?.. Сумкаң эккел кай!!!

Ашаа:
— Эргимим, дээрден сеңзэ сылдыс дүжүрүп бээйн
бе?
— Кандыг-даа сылдыстың херээзэ чок! Бо кезжэ
бажыңга олур.

Студент сессиязын дужаап шыдавайн баргаш,
авазыңче: «Институттан үндүрүп, ачамны белетке,
авай» дээн сөзүлгүдиг телефонпрограмма чорудупкан.
Харызы: «Ачаң белен, бодун харын белеткен».

КАТТЫРЖЫЛЫҢАРАМ

Хүлүмзүрүчүстүң тывызы чүдел?

Болун-дур оо!

Борбак башка
бодал херек

«Чараш чүве дыка көвей» дээн ырда ышкаш, бисти
долгандыр чараш чүүлдер, чаагай чөмөр дыка хөй.
Ооң кырындан «мени ап көр!» деп, телевизордан
рекламалап, кыйгырып кээри база кончуг. Албастың
аргазы чок, чүгле боданганы ботка херек.

Рекламада «сүттен бүткен «Милки-вей», кайгамчык күштүг
энергияны бээр «Марс», хол хирлендирбес шоколад «М энд
М,с» сактып келинер даан, яңзы-бүрү өңнөргө борбак-бор-
бак шоколад конфеталар аан, шынап-ла, холга чыпшынас
ышкыжыгай — бо бүгү продукцияны бүдүн делегейге тарадып,
садып эгелзэн кижиниң ады Марс Форрест дээр. Ядыы конди-
терниң бичии оглу сүтке шоколад холаан суксун-коктейль
ижи ора, шоколадка сүт холуп алза кандыгыл дээш, шенеп
көөрге, бичии уругларны ынак батончиги «Милки-вей» ын-
чаар тыптып келгени ол. Америкага, оон Англияга бүдүргөн
шоколадтарны Тывада бар садыг, киоск бүрүзүндө садып
турары, рекламаның күчүзү-дүр: «Милки-вей» — сүттен бүт-
кен, «Марс» — энергия бээр, «М энд М,с» — хол хирлендирбес.

Рекламаны «дедир» кылдыр база ажылгап болуру солун.
Каш он чылдар бурунгаар СССР-ниң баштыңы Н.С.Хрущев
АКШ-тың машина кылыр заводунун ээзи Генри Фордка мынча
деп-тир:

— Силерниң заводуңарга баргаш, цехтерниң соңгаларын
кылайтыр чуп-ла турар хөй ажылчыннары көрдүм. Ажылчы
күштү ынчаар кам чок ажылгаарга болур бе?

— Чок, мен бодаарымга, мээң бүдүрүлгөмдө эң-не
ажыктыг ажыл кылып турар улус ол ийин — деп, Форд харыы-
лаан. Чүгө? Кылайтыр чуп каан, кезээде арыг турар улуг
соңгалар өттүр ажылчыннар конвейерге ажылдап тургаш,
ажылче кирип алырын манаан хөй-хөй ажылчоктарны көрзүн
дээн чүве боол-тур.

Генри Форд — салым-чаяанның автоконструктор, 1899
чылда бодунун бир дугаар автомобилни чогааткан. Ажыл
бүдүрүмчелиг болзун дээш конвейер аргазын чогаадып
кылган кижиле Форд болуп турар.

Делегейде сурагжаан «Хилтон» аалчылар бажыңнары,
«Боинг» авиакомпаниязының самолеттары, «Эсте Лаудер»
— косметика, «Зингер» — даараныр машиналар боттарын
чогааткан ээлериниң аттарын алганы солун. Ол аттарның
артында эң шынарлыг, үе-биле шылаттырган реклама ээлери
шагда-ла бурганнаан-даа болза, «бренд» дигиривис, тускай
марка болуп чоруур-дур. Ам «Магги» деп бульон кубиктерин
кым, канчаар чогаатканын сонугаалыңар: 150 чыл бурунгаар
далган дээрбедээр бичии бүдүрүлгелиг швейцар өг-бүлөгө

Юлиус Магги деп аттыг оол төрүттүнгөн. 24 харлыында ол
эмчи эжиниң «ногааларны шын кургадып алгаш, шыгжаар
чүве болза, оларның амданы, ажыктыг шынары үр читпес»
дээн чугаазын дыңнааш, боданы берген. Элзэн болганда, ол
ногаалар кургадыр тускай херекселди чогааткаш, кургадып
алган ногааларын далган ышкаш, дээрбелеп алган. 1886 чылда
хоюдуп соктаан мүннерни хаптап эгелзэни-биле Маггиниң
орулгазы көвүдзөн. 1890 чылда амдан киирер приправаларны
ол чогааткан. Элзэн үе эрткенде, кудумчуга чораан улус-
тарга бульон кылыр кубиктерни халас үлөп, рекламалаан.
«Магги» продукциязы бистерге база ынчаар келгени ол.

Сөөлгү үеде республикада сетевой маркетинг аргазы-
биле «воллута» дээр эм, «Эйвон» косметиказы, «Ампейниң»
продукциязын тарадып эгелзэн. Чаңгыс чижек, «Ампейниң»
хеп чуур порошогу эң-не арыды чуур, зеленканы ак пөске
кудуккаш, ол порошок куткан сугга былгаптарга, арыг бээр.
Хирлиг хепти арыды чуурда, күш херек, хеп чуур машинаның
азы кижиниң бодунун.

Бараан тарадып турар агентилер-биле профессионал
психологтар ажылдап, кижилерни канчаар бүзүредирин,
садып алыр кылдыр шынзыдыр чугаалаптарын өөредип каар
дээрзин утпаңар. Ынчангаш «эң-не», «эң-не» дээн улуг өртек-
тиг порошок силерге ындыг-ла кончуг херек эвес-ле болду
бе, херек кырында ооң хеп чуур шынары чаңчыкканывыс
порошоктардан ылгал чок болгай.

Улуг-даа, бичии-даа кижилерге компьютер генийи Бил
Гейтс канчаар эгелзэни билип алыры база солун боор.
Планетаның эң бай бизнесмени 1955 чылда Америкага
төрүттүнгөн. 15 харлыында ол эжи Пол-биле кудумчу
шимчээшкенин башкаларыңа ажылгаар компьютер про-
грамманы бижээш, тараткан. Ол ажылдың шаңналы 20 муң
доллар. 1980 чылда Intel 8088 микропроцессорга програм-
маны ажылдап кылган. Каш чыл эртсе, компьютер бажың
бүрүзүңе турар дээрзин билгеш, Бил Гейтс чаа эгелеп турар-
даа, профессионал мергежилдиг улустарга-даа тааржыр
«Windows» программаны ажылдап бижээн, ооң база бир
кайгамчык идеязын чаңгыс сетке Американың улуг
компьютер төптөрүн каттыштырганы — интернеттиң
тыптырынга чедирген чедишкин болур.

Бо-ла бүгү чедишкиннер кайыын келгени? Кижилер
канчап байып бергенин сонугарга көөрге, борбак башка
кирген бодалдан, сайгарлып билер чакандан база билдиг
чоруткан рекламадан дээрзин эскерген боор силер.
Ынчангаш оларның акша-мөңгүнү ам-даа төктүп чыдар
болзун деп йөрзөп кааш, боттарывыска шалың акшазы өй-
шаанда үнүп турзун деп, чалбарып каалыңар. А миллион
рубльды азы 100 муң рубльдиг апарын күзениңерзе, 10-нуң,
балдырыңар шыраак болза, 100-түн азы 1000-нуң купюразын
алгаш, кайы хире акша силерге херектир ол хире тиктерни
немей бижип алгаш, көскү черге азып алыңар. Өй-өйлөп ынаар
көрүп алгаш, акшадан дилеп, бараалгаар болза, дораан
акшаланы бээр силер.

Галина МАСПЫК-ООЛ.

Аукцион эрттиреринин дугайында ДЫҢНАДЫГ

Тыва Республиканың Арга-арыг агентилели – аукционнун организатору аас-биле садылгаашкынның хевиринге ыяш белеткелинин талазы-биле сайгарлыкчы ажил-чорудулганы боттандыраар со-рулга-биле арга-арыг үнүштерин садар-садып алы-рының керээлерин чарарына эргени садып алыры-ның талазы-биле арга-ыяш аукционун 2008 чылдың апрель 15-те 10.00 шакта (тус чериниң үези-биле) дараазында адреске эрттирер: Тыва Республика, 667007, Кызыл хоорай, Оюн Күрседи кудумчузу, 6.151, каб.14. Аукционга киржиринин чагыгларын 2008 чылдың апрель 1-ден 2008 чылдың апрель 11-ге чедир хүлээп алыр. Өрттеги өстүреринин аразының хем-чээли (базымы) – аукционга садып турар чүүлдүн эге өрттээниң 5 хуундан эгелээр. Аукционнун протоколунга ат салган хүнүнден 10 ажил хүнүнүн иш-

тинде арга-арыг үнүштерин садар-садып алганының керээзин албан чарар. Аукционга киржиринге аукционнун организаторунун моон адаанда айыт-тынганы таблицада агар санынче кириген лот бүрү-зүнге баш удур төлээр түннү 2008 чылдың апрель 11-де, 17.00 шакка чедир кириген турары албан:

Тыва Республиканың Арга-арыг агентилели
ИНН 1701041631/ КПП-170101001,
р/с 40302810200000000000 ГРКЦ Национал банк
ТР, Россияның банкызы Кызыл хоорай, БИК-
049304001. «Телевириниң ады» деп одуругга «Арга-
арыг аукционунга киржиринин баш удур төлевири»
деп албан айтыр. Аукционга киржиринин дугайында
долу медээни база документацияны бо телефондан
билип ап болур Силер — 8 (39422) 3-32-44 (харыл-
зажыр кижиге – Шеңне Тюлюшова Кенден).

Арга-арыг үнүштеринин кыска тайылбыры

А/ч №	Турар чери		Кварталдың №	Ажылгал ыяштын хемчээли (куб.м.)		Аймаа	Шөлү, га	А/ч эге өрттээ, рубль	Баш удур төлевири, рубль
	Арга-арыг ажил-агы	Арга-ыяш а/ч		Нийтизи-биле	Оон иш-тинде ту-дуг ыяжы				
1.	Тожу	Тоора-Хем	3/2,5; 8/9; 17/14, 17	2202	—	Л,Б	28,3	116030,1	11603,0
2.	Тожу	Хамсыраа	76/4; 78/11; 93/3	1013	—	Л	9,3	57697,8	5770,0
3.	Тожу	Сыстыг-Хем	111/40; 140/26	374,6	—	Л,С,Б	3,5	25892,1	2589,0
4.	Тожу	Чазылар	Доктаа-тынмаан кезээ	79	—	Л	2,25	11875,7	1188,0
5.	Тожу	Тоора-Хем	9/3	122	—	Л	0,2	13985,3	1399,0
6.	Тожу	Тоора-Хем	105/2	227	—	Л	2,8	19136,6	1914,0
7.	Тожу	Хамсыраа	75/10	142	—	Л	1,4	14966,5	1497,0
8.	Тожу	Тоора-Хем	9/3	835	—	Л,Б	39,1	48965,1	4896,0
9.	Тожу	Хамсыраа	76/5	73	—	Л	0,76	11582,0	1158,0
10.	Тожу	Тоора-Хем	16/12	664	—	Л,Б	5,0	40596,1	4060,0
11.	Тожу	Тоора-Хем	45/12	228	198	Л	1,9	39906,6	3991,0
12.	Тожу	Тоора-Хем	15/14	772	—	Л	9,7	45874,3	4587,0
13.	Балгазын	Кызыл-Арыг	55/24	180,6	95,3	Л	3,7	26646,7	2665,0
14.	Таңды	Хову-Аксы	194/6	226,3	195,3	Л	5,0	37253,2	3725,0
15.	Таңды	Хову-Аксы	191/8	300,2	257,1	Л	4,0	46912,7	4691,0
16.	Шагонар	Ак-Дуруг	95/47	169,9	110,6	Л	1,0	29286,3	2929,0
17.	Чадаана	Чыраа-Бажы	51/29	218	185	Л	4,5	44440,6	4444,0
18.	Чадаана	Чадаана	82/6,8	429,0	336,0	Л	6,8	74414,0	7441,0
	Шуптузу:			8255,6	1377,3		100,91	589431,6	58944,0

Тываның Оруктар эргелели дыңнадып тур

Автомобиль оруктарының эргелели «Тываавтоорук» ТР-ниң күрүнениң албан чери чүк сөөртүкчүлеринге дараазында доштуг кежиглерни хаап турарын дыңнадып тур:

- Улуг Енисей хемни кежир Бояровка — Тоора-Хем автооруктан 170 кило-метрде «Тоора-Хем» кежиин 2008 чылдың март 15-те;

- Улуг Енисей хемни кежир Кара-Хаак

суурже баар автомобиль оруундан 14 километрде «Кара-Хаак» кежиин 2008 чылдың март 24-те;

- Улуг-Хемни кежир Шагаан-Арыг — Эйлиг-Хем автооруктан 7 километрде «Эйлиг-Хем» кежиин 2008 чылдың март 25-те;

- Бүрен-Аксы суурже баар автоорук-тан 7,2 километрде «Бүрен-Аксы» кежиг-ни 2008 чылдың март 28-те хаапкан.

САДЫП АЛЫҢАР

«ТЫВААГРОСНАБ» ААН

«ТЫВАСЕЛЬХОЗТЕХНИКА» КХХ-СК садып алырын саналдап тур

1. **Тракторларны:** МТЗ, Т-30, ДТ, КМЗ. Тускай техниканы, машинаны. Техниканы: хөзүн болбаазырадыр, ажаалда техниказын. Технологу болбаазырадыр, энергетика болгаш өске-даа дериг-херекселди садып алыңар, харылзажыр телефоннары: **3-27-80, 3-16-28.**
 2. **«Торговый центр» садыг** — тракторларга болгаш автомо-бильдерге артык кезектерни: шимчедикчилерни, КПП, чылыдылга системаларын, гидравликаны, мотор түүлери, дугуйларны, аккумуляторларны, подшипниктерни, багларны саналдап тур, харылзажыр телефоннары: **2-24-69.**
 3. **«Крестьянский двор» садыг** — кабель-провод продукциязын, насостарны, дээктерни, электри лампаларын, шарыг хендирин, электротарны, электри шимчедишкннерин, сантехниканы, улустуң хереглел барааннарын садып алыңар, харылзажыр телефоннары: **2-27-18.**
 4. **«Технический центр»** — тракторларны, автомашиналарны, шимчедикчилерни, агрегаттарны, эзилдирер аппаратураларны, электри шимчедикчилерин септеп турар.
 5. **«Зернопродукт»** — көдээ ажил-продукциязын (тарааны, суланы, арбайны) сайгарып турар бис.
- Тудуг материалдары (шифер, цемент, пиломатериалдар) бар, харылзажыр телефону: **3-20-50**
Адреси: 667007, Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу, 97, «Крестьянский двор» садыг; Оюн Күрседи кудумчузу «Торговый центр» садыг.

МАРАФОНЧЕ чаладывыс

Чөөн-Хемчик кожуунун Бажың-Алаак сумузунун көдээ Культура бажыңына апрель 11-де 12 шакта «Субурган» тударының марафонунче чонну чаладывыс.

Бай-Тайга кожуунун Шуй ортумак школазының Маргарита Эрес-ооловна ХОМУШКУНУҢ адынга 1990 чылда тывысканы А №586565 аттестаттын читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Суд залындан

ХЭЭЛИНИ БЕРГЕН, ОНУ АЛГАШ, ШИИТТИРГЕН

Тываның күрүне университетинин ректору, ТР-ниң Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаты Николай Дубровский биле Чеди-Хөл кожуун чагырга-зының даргазы Николай Дартай-оол оларның кеземче херээн Кызыл хоорайның суду март 28-те көргөн.

Истелге Николай Дубровский 2007 чылдың июндан август айга чедир университеттен үндүрткен студентини катап тургузарына, үш уругну университетке киригеринге деткимче, дуза көргүзери-биле нийтизи-биле хоойлу езугаар эвес 52 муң рубльди болгаш 700 рубль-дин эт-хөреңгизин хээлиге алганын илереткен. Бо кем-херекти үүлгет-кени дээш ону буруудаткан.

Николай Дартай-оол 2007 чыл-дың августа бодунун төрелин уни-верситетке киригеринге дузалаары-биле 20 муң рубльдин хээлигин Н. Дубровскийге оон кабинетинге берген. Хээлини бергени дээш ча-гырга даргазы кем-херекке онааш-кан.

Кызыл хоорайның суду Н.Дар-тай-оолду болгаш Н.Дубровский-ни хээлини берип база хээлини ап, кем-херек үүлгеткени дээш, буруу-луг деп санаан.

Николай Дубровскийни суд 500 муң рубльге торгап шийткен бол-гаш күрүне албан черлеринин база тус чер бот-башкарылга органа-рының удуртур албан-дужаалда-рынга ийи чыл хуусаада ажилдаар эргезин казаан. Николай Дартай-оолду кем-херекти үүлгеткени дээш суд 100 муң рубльге торгап, шийткен.

Оюмаа КОПУШ, ТР-ниң Истелге эргелелинч удуртукчузунун улуг дузалак-чызы.

Бистиң чараш, чаптанчыг эживис, чаңгыскурсчувус, Крас-ноярскин күрүнениң башкы университетинин Кызылда төлээ черинин 3-кү курсчузу

Айлана Чылбаковна
КАРА-ДОНГАКТЫҢ

чалыы назынындан элекке чарлып чорутканы биске улуг чидириг болган. Эживистиң авазына, чоок кижилеринге ханы кажыыдалды илередип тур бис.

15 аңгы кожуундан чаңгыскурсчулары, башкылары.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 2-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 2-19-87, тел/факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91.
КИДИСТЕР: нийтигел-политиктиг кидис — 2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-03-87, көдээ ажил-агый, очулга — 2-17-09, улуттук — 2-40-77. e-mail: shyn@tyva.ru
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 9200. Чагыг 33. Номерни парлагаше дузааганы: график езугаар — 22.00, херек жырында — 20.00.

АГАР САНЫЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Ортаакы Сибирде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүрткээн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730.

ТР-ниң «Тываполиграф» унитарлыг күрүнениң бүдүрүлгезинге парлаан (Кызыл, Шетиндин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыганы саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.